

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

Práce se zvířecí pohádkou zaměřená na hodnoty a postoje dětí v mateřské škole

Work with animal fairy-tale focused on values and attitudes

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Ondřej Hník PhD.

Autor bakalářské práce: Hana Blísová

Studijní obor: Učitelství pro MŠ

Forma studia: kombinovaná

Bakalářská práce dokončena: duben, 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Práce se zvířecí pohádkou zaměřená na hodnoty a postoje dětí v mateřské škole* vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Ondřeje Hníka PhD. Uvedla jsem všechny literární prameny, ze kterých jsem čerpala. Souhlasím s trvalým uložením práce do databáze Thesis.

V Praze dne 7. 4. 2015

Velmi ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. Ondřeji Hníkovi Phd., z Katedry Českého jazyka a literatury, za odborné konzultace, cenné připomínky a rady, které mi poskytoval v průběhu zpracování práce. Dále bych chtěla poděkovat rodině, zejména partnerovi a synovi za trpělivost.

ANOTACE:

Práce se bude zabývat zvířecí pohádkou, jejím využitím v mateřské škole a jaký mají vliv na postoje a hodnoty dětí. Hlavním cílem práce je zjistit a popsat, jak se postupem času vyvinula pohádka, jaký má vliv na dětskou psychiku a její vývoj. Dále se bude zabývat jejím zařazením do vzdělávacího programu pro mateřské školy a jejím využitím, jakožto edukační pomůckou v mateřské škole s ohledem na vývoj dítěte. Praktická část bude aplikovat získané poznatky z této problematiky v praxi.

Klíčová slova: pohádka, zvířecí hrdina, mateřská škola, hodnoty

ABSTRACT:

The work will address the animal fairy tale, its use in kindergarten and how they impact on the attitudes and values of children. The main objective is to identify and describe how it evolved over time fairy tale, its impact on children's psyche and its development. It shall also examine its inclusion into the curriculum for kindergarten and its use as a tool in education kindergarten with regard to child development. The practical part will apply the acquired knowledge of this issue in practice.

Keywords: fairy tale, animal hero, kindergarten, values

OBSAH

ÚVOD	6
1. POHÁDKA	7
1.1 Vznik a vývoj prózy pro děti a mládež.....	7
1.1.1 Historie vzniku pohádky.....	8
1.2 Základní charakteristika a definice pohádky.....	10
1.2.1 Morfologie pohádky.....	12
1.3 Druhy a funkce pohádek.....	13
1.4 Porozumění pohádkám.....	15
1.5 Boj o pohádku.....	17
2. VÝVOJ DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	19
2.1 Motorický vývoj.....	19
2.2 Kognitivní a percepční vývoj.....	20
2.3 Osobnostní a sociální vývoj.....	22
2.4 Vývoj řeči a jazyka.....	24
3. PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	25
3.1 Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.....	25
3.2 Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a literární výchova.....	27
4. PRÁCE S LITERÁRNÍM TEXTEM V MATEŘSKÉ ŠKOLE	28
4.1 Rozvoj předčtenářské gramotnosti.....	28
4.2 Vývoj dětského čtenářství a žánrová skladba.....	30
4.3 Využití literárního textu v mateřských školách.....	31
4.4 Možnosti práce se zvířecí pohádkou.....	33
5. TEMATICKÝ PLÁN PRO DĚTI V MATEŘSKÉ ŠKOLE ODVÍJEJÍCÍ SE OD PRÁCE SE ZVÍŘECÍ POHÁDKOU	34
5.1 O neposlušných kůzlátkách.....	36
5.2 O kohoutkovi a slepičce.....	39
6. REALIZACE	43
6.1 O neposlušných kůzlátkách.....	43
6.2 O kohoutkovi a slepičce.....	47
ZÁVĚR	50
POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE	52

ÚVOD

Při volbě tématu mé bakalářské práce sehrál důležitou roli můj silný vztah k pohádkám. Udržuje totiž ve mně hlubokou vzpomínku na dětství, kdy mi maminka a prarodiče četli nebo vyprávěli pohádky.

K dětem patří pohádky a dětství bez pohádek si nikdo nedokáže představit. Je to útěk do jiné reality, ve které vždy vítězí dobro nad zlem, ve které vystupují nadpřirozené bytosti a kde se dějí neuvěřitelné, tajuplné a kouzelné věci. Snad proto je děti měly vždy tolik rády a byly jim vyprávěny.

Ve své bakalářské práci se snažím poukázat na to, jak je pohádka pro dětskou duši obzvláště důležitá, především v dnešní uspěchané době, kdy se na „klasickou“ pohádku zapomíná a pohádka je nahrazována pasivními, jednoduššími a méně náročnějšími alternativami. Místo společné četby jsou děti odkazovány na sledování animovaných „amerických pohádek“, které se spíše podobají akčním příběhům pro děti. V dnešním světě převažuje všeobecný nedostatek energie a času, panuje trend rychlého vjemu, a to vše se nepřilíší slučuje s uvolněním a rozvážností při vyprávění pohádky. Nicméně ale právě pohádka je jednou z nejpodstatnějších součástí dětského rozvoje, hlavně ve fázi předškolního věku, kde si fantazie meze neklade a je plná čistých, nezkažených myšlenek a černobílého hodnocení rozdělující svět na dobro a zlo. Ve své práci se chci zaměřit na pozitivní hodnoty a postoje, které v sobě pohádka zahrnuje, a využít jejich projekce na zvířecích hrdinech. Cílem mé bakalářské práce je tedy poukázat na důležitost zvířecích pohádkových hrdinů na získání a upevnění hodnot a postojů neboli charakterových vlastností dítěte.

Tato práce se skládá ze dvou částí, a to teoretické a praktické. V první části se budu zabývat charakteristikou, vývojem a rozdělením pohádky. Speciální pozornost budu věnovat klasickým pohádkám se zvířecím hrdinou, dále se budu zabývat specifiky předškolního dítěte a na závěr teoretické části budu argumentovat, proč je důležité dětem číst pohádky, nebo je alespoň vyprávět. V praktické části bakalářské práce se zaměřím na návrh práce se zvířecím hrdinou s vyzdvižením morálních hodnot a postojů dětí v mateřské školce.

TEORETICKÁ ČÁST

1. POHÁDKA

1.1 Vznik a vývoj prózy pro děti a mládež

Je potřeba zdůraznit, že literatura pro děti a mládež nezahrnuje pouze tvorbu, která byla stvořena bezprostředně pro ně, ale také tu, kterou děti a mládež přijaly za svou četbu. Díla, která byla vytvářena přímo pro děti, označujeme jako intencionální. Prvním takovým dílem byla obrázková encyklopedie Jana Ámose Komenského známá po celém světě pod názvem *Orbis Sensualium Pictus*. První texty zaměřeny na děti a mládež byly spíše pedagogického charakteru. Za průlom tedy považujeme až sepsání pohádkových vyprávění francouzským klasicistním spisovatelem, Charlesem Perraultem. Jeho sbírka vyprávění je známa pod jménem *Pohádky matky husy*. Na našem území hovoříme o vzniku prózy pro děti a mládež ve spojitosti s obdobím vlády Marie Terezie a Josefa II., kdy byla zavedena školní docházka.¹

Z počátku byla literatura pro děti a mládež spojena s díly, které prvotně nebyly určeny dětskému čtenáři. Můžeme jmenovat např. tvorbu Daniela Defoe, autora slavného příběhu *Robinsona Crusoe*. Klíčový je vznik *intencionální* literatury pro děti a mládež, jejíž hlavním úkolem bylo vytvářet díla s ohledem na potřeby dětského čtenáře. Na její vývoj měly vliv společenské proměny, postupný zánik lidové slovesnosti a zavedení školní docházky na našem území. Se školní docházkou nepopíratelně souvisí navyšující se počet dětí, které umí číst, tím pádem se zvyšuje i počet potencionálních dětských čtenářů, a z toho důvodu začala vznikat literatura vhodná pro tyto účely. Nesmíme však opomenout fakt, že v tomto období měla dětská literatura zejména vychovávat.²

Svůj význam přinášela také lidová slovesnost, která se v této době zaznamenávala také do písemné formy v podobě sbírek. Nejvýznamnějšími sběrateli lidové slovesnosti byli jistě Božena Němcová a Karel Jaromír Erben. Jejich zásluhou bylo zaplněno prázdné místo dětské literatury.

¹ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 171 s. ISBN 80-736-7095-X.

² CHALOUPKA, Otakar. *Próza pro děti a mládež: její otázky, působení a perspektivy*. Praha: Albatros, 1989.

Literatura pro děti a mládež by měla být dle mého názoru tvořena s ohledem na věk dítěte. Autor musí vhodně volit jazyk, formu a námět díla tak, aby cílová skupina správně pochopila smysl autorova sdělení. Musíme ovšem brát ohled také na fakt, že ne všechny děti určité věkové skupiny jsou na stejné vývojové úrovni.³

1.1.1 Historie vzniku pohádky

Nejprve jsme se setkávali s pojmem *báchorka*. Slovo *báchorka* má kořeny v ruském slově *bachorit* neboli *prašit*. Samotný pojem *pohádka* vznikl z polského slova *gadati* čili *mluvit*. Ještě je také nutné zmínit, že konečná forma tohoto pojmu končí u slova *gadka* nebo *gadanina*, tj. označení pro *hádanku*. Po přidání předpony *po-* nám vzniká slovo *pogadka*. Samotný pojem *pohádka* začal být používán na přelomu 18. a 19. století a byl konečně ustálen až v 70. letech 19. století.⁴

Pohádka byla původně žánrem ústní lidové slovesnosti. Na českém území pohádky sbírali jedni z klíčových osobností české literární scény, jako např. Božena Němcová, Karel Jaromír Erben, Josef Václav Sládek, Karel Čapek nebo Bohuslav Říha. Pohádka z počátku splňovala funkci zejména společenskou a opomínala výchovný a zejména duševní charakter. Zprvu byl v české tvorbě značně citelný vliv cizích literatur. Postupem času se česká pohádka rozvinula natolik, že se stala nadnárodním průkopníkem.⁵

Významnější rozvoj pohádky nastal na našem území v době národního obrození. Literatura byla často kritizována zejména proto, že do ní zasahovala církev. Nástup klasicismu a preromantismu tuto situaci změnil, protože docházelo k nátlaku na rozvoj výchovné složky. V lidové tvorbě vycházely zejména cestopisy, často vystupovala rytířská či dobrodružná tematika. Počátkem 19. století byla také česká literatura ovlivněna německým výchovným a vzdělávacím trendem v próze pro děti a mládež. Významným obdobím pro rozvoj pohádky bylo zejména meziválečné období, kdy v období relativního klidu mohla upevňovat svůj charakter. Po vzoru B. Němcové a

³ CHALOUPKA, Otakar. *Próza pro děti a mládež: její otázky, působení a perspektivy*. Praha: Albatros, 1989.

⁴ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 171 s. ISBN 80-736-7095-X.

⁵ CHALOUPKA, Otakar. *Próza pro děti a mládež: její otázky, působení a perspektivy*. Praha: Albatros, 1989.

K. J. Erbena čerpala česká pohádka hlavně z lidové slovesnosti, takže můžeme konstatovat, že u většiny námětů se jednalo o převyprávění folklórních motivů.⁶

V tvorbě Erbena byl patrný vliv bratří Grimmů, takže z jeho děl lze vycítit vliv národní historie a přírodních mýtů, romantismu a kouzel. Jeho sbírka pohádek byla vydána až Václavem Tillem v roce 1905 pod názvem *České pohádky*. V pohádkách Němcové se setkáváme s náměty, které byly čerpány širě z německé literatury a lidových motivů. Její pohádky byly vykresleny spíše realisticky. Často u ní vystupuje postava čerta či strašidla. Jmenujme z jejích děl *Národní báchorky a pověsti* a *Slovenské pohádky*. *Moravské národní pohádky a pověsti z okolí Rožnovského* sepsal další významný sběratel pohádek Beneš Method Kulda, který se vyznačoval zejména dokumentární precizností. Z vývoje pohádky a z jejího autorského a sběratelského obohacování začaly vznikat moderní proudy dětské literatury, které zasahují až do dnešní doby.^{7 8}

Od samého počátku, kdy hovoříme ještě o ryze pohanských pohádkách, se psalo o přírodě, kouzlech, mrtvých a jejich duších. V křesťanských pohádkách se začalo psát o lidské víře, víře v ďábla a jeho moc. Motiv čertů a čarodějnic byl velice populární. V prvních literárních textech, které byly pohádce blízké, se vyskytovaly zejména životní moudra, představy a fantazie, boj mezi dobrem a zlem, různé lidské vlastnosti a jejich kritika.⁹

Co se samotného vzniku pohádky týče, máme několik teorií. První z nich tvrdí, že veškeré pohádky v sobě skrývají indoevropské mýty. Hovoříme o teorii mytologické, která byla podporována bratry Grimmými či K. J. Erbenem. Jelikož bratři Grimmové považovali pohádky za pozůstatky indoevropských mýtů a odkrývali jejich základy až vědeckým způsobem, položili tak základy evropskému pohádkovému bádání.

Náboženská tematika se odrážela hlavně v antropologické teorii podporované Branislawem Malinowským. Teorie se opírala o názor, že pohádky čerpají náměty zejména z primitivních náboženských rituálů.

⁶ CHALOUPEK, Otakar a Jaroslav VORÁČEK. *Kontury české literatury pro děti a mládež/od začátku 19. století po současnost*. Praha: Albatros, 1984. ISBN 13 - 786 - 84.

⁷ ČERVENKA, Jan. *O pohádkách*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960.

⁸ ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. Praha: Albatros, 1989.

⁹ ČERVENKA, Jan. *O pohádkách*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960.

Migrační teorie podporovala myšlenku o vzniku a základu všech pohádek v Indii, ze které se pohádky na základě určitých společenských a historických událostí rozšířily do celého světa. Tento názor podporoval např. Theodor Benfey.

Psychoanalytická teorie se vyvinula z tvrzení, že podobnost pohádkových motivů spočívá v tom, že lidé mají všeobecně podobný pohled na základní věci týkající se lidského života. Zastáncem této teorie byl např. Bruno Bettelheim.

Poslední teorie, historicko-geografická, vznikla na přelomu 19. a 20. století ve Finsku. Hlásala, že pro vývoj pohádky byly důležité především křižácké výpravy, prostřednictvím kterých se Evropa dostala do styku s kulturou arabskou, keltskou a egyptskou.^{10 11}

1.2 Základní charakteristika a definice pohádky

Pohádky provázejí lidstvo od nepaměti. Zaměříme-li se na jejich význam dnes, jsou důležité zvláště pro rozvoj dětské fantazie, protože dětem umožňují vstup do magického světa plného dobrodružství a neuvěřitelných příběhů. Dostává se jim tedy prostoru pro realizaci jejich snů a představ.

Dítě se prostřednictvím pohádek učí mnoha důležitým věcem. Pohádky rozlišují základní protiklady dobra a zla, lásky a nenávisti, učí lásce a úctě k přírodě, k lidem i k celému světu. Děti pohádkové příběhy potřebují, aby lépe zvládly úskalí a nástrahy dnešního světa, naučily se vážit si živého i neživého kolem sebe, odpouštět a milovat. Děti si skrze pohádku osvojují ideální postoje k životu jako například to, že pracovitost je po zásluze odměněna, mladí pomáhají starším a bezmocným, a že láska může i „hory přenášet“.

Pod pojmem pohádka si každý člověk bez ohledu na věk představí určitý literární útvar, avšak popsat a definovat, co to vlastně pohádka je, už není tak snadné. Můžeme se setkat s celou řadou definic pohádky. Jeden z nejslavnějších a nejuznávanějších psychologů Bruno Bettelheim definuje pohádku takto: „*Pohádky jsou jedinečným literárním útvarem, ale také uměleckým dílem zcela srozumitelným dítěti, tak jako žádný*

¹⁰ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 171 s. ISBN 80-736-7095-X.

¹¹ MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, 699 s. ISBN 80-718-5669-X.

*jiný druh umění.*¹² Jiná definice, která nahlíží na pohádku z literárně teoretického přístupu a zastává ji Mocná a Peterka. Tato definice se opírá o původ názvu v staročeském významu slova. Jak již bylo řečeno, pohádka je sémanticky příbuzné pojmenování se slovem „hádati se“. Dále Mocná s Peterkou uvádějí, že pohádka je „zábavný, zpravidla prozaický žánr folklórního původu, s fantastickým příběhem“.¹³ Pro úplnost ještě definujme pohádku tak, jak nám ji předkládá výkladový slovník základních pojmů literární teorie: „Jde o jeden z nejstarších epických žánrů lidové slovesnosti ovlivněný mýtem antickým a rytířským eposem, později rytířským románem, středověkou zábavnou prózou, vyprávěnou pověstí, renesanční facetií a historkou“.¹⁴

Vycházejíc z definic, pohádka je zpravidla vyprávění k pobavení, uvolnění, pro potěšení duše a původně i k ukrácení dlouhé chvíle. Jedná se o fantastický příběh, tj. příběh založený na fiktivnosti, odtrženosti od reality, kterou se může nanejvýš inspirovat. Pohádky mohou vycházet ze starých, ústně předávaných povídaní, která byla jednotlivými vypravěči upravována a adaptována.

Základem všech pohádek je vítězství dobra nad zlem. Je to životní touha všech lidí, která nebyla vždy v životě naplňována, proto se k ní lidé uchýlovali alespoň ve svých představách.

Pohádky se odehrávají na neznámém místě a v neznámém čase, v časoprostoru, který se realitě přibližuje nebo se od ní odvrací. V pohádkách se objevuje čas mystický i cyklický. Mystický ve smyslu naplnění určité události, kouzelné moci určité doby. Pro příklad uveďme magičnost půlnoci, kdy se začínají dít podivuhodné věci. Čas cyklický zas rozděluje dny a roky tak, jak je přirozeně vnímáme a co v nich běžně děláme.¹⁵

Pohádky hojně využívají opakujících se motivů, které na základě ustálených situací a konstelací napovídají posluchači, jakým směrem se bude příběh ubírat. V pohádkách se také opakují tradiční úvodní a závěrečné literární formule. Jen pro příklad uveďme jedny z nejznámějších jako „bylo nebylo“, „byl jednou jeden král“ nebo

¹² BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 16. Edice 21, sv. 14. ISBN 8071062901.

¹³ MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů: proč a jak je číst v dnešní době*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, s. 472. Edice 21, sv. 14. ISBN 80-7185-669-x.

¹⁴ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Vyd. 1. Jinočany: H, 2002, s. 237. Edice 21, sv. 14. ISBN 8073190206.

¹⁵ ČAPEK, Karel. *Marsyas čili Na okraj literatury*. 4. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971.

„zazvonil zvonec a pohádka je konec“, které jsou důležité tím, že příběh ohraničují – uvádějí i ukončují.

Velkou úlohu v pohádkách hrají magická čísla, která svým významem vnáší do příběhu symboliku a tajemno. Každé číslo něco znamená, nese si svou podstatu, kterou už podvědomě vnímáme. Čísla, která jsou nejčastěji užívaná, jsou čísla 3, 7 a 9. Za vše mluví spojení jako „*tři synové*“, „*musí se splnit tři úkoly*“, „*za sedmero horami a sedmero řekami*“, „*devítihlavý drak*“ atd. V pohádce je hlavní městečko či vesnice vždy buď smutná nebo veselá, hovoří se o krásné či naopak ošklivé princezně. Vystupuje zde zcela jasná typizace postav, které nejsou blíže určeny. Postavy jsou buď kladné, nebo záporné, pomáhají nebo naopak škodí. Není neobvyklé, že postavy mívají kouzelné či nadpřirozené vlastnosti, setkáváme se s antropomorfizací věcí či zvířat nebo proměnou lidí ve věci či zvířata. V pohádce se vyskytují také hrůzostrašné prvky, pozůstatek faktu, že pohádka prvotně nebyla určena přímo dětem.^{16 17}

Pro pohádku je charakteristické, že v ní nenajdeme žádné realistické či konkrétní popisy, to tedy vyžaduje, aby čtenář zapojil svou vlastní fantazii. Výklad jednotlivých pohádek se může lišit, a to dokonce tak, že jeden člověk si tu samou pohádku v průběhu života vysvětlí různě.¹⁸

1.2.1 Morfologie pohádky

Ruský lingvista Vladimir Jakovlevič Propp nahlížel na pohádky ze strukturalistického pohledu. Podle něj každá pohádka ve své plné formě má obsahovat 31. bodů, kterými si hlavní hrdina prochází od začátku až po skončení děje. Propp ve své teorii zdůrazňuje univerzálnost děje v pohádkách. Ten rozděluje do sedmibodové struktury, a nazývá jej *dějovým sledem*:

1. Formulace dobra a zla
2. Formulace hrdiny
3. Formulace magického činitele
4. Náročný boj se zlem, které zvítězí
5. Pronásledování hrdiny zlem, během kterého hrdina plní řadu nelehkých úkolů

¹⁶ MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů: proč a jak je číst v dnešní době*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, s. 472. Edice 21, sv. 14. ISBN 80-7185-669-x.

¹⁷ ČERVENKA, Jan. *O pohádkách*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960.

¹⁸ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 16. Edice 21, sv. 14. ISBN 8071062901.

6. Likvidace a následné potrestání zla

7. Oslava hrdiny, která je často doprovázená jeho svatbou či nástupem na trůn.

Struktura podle Proppa se opírá hlavně o hlavního hrdinu a jeho život. Celý děj se postupně vyvíjí na základě životních zkušeností a prožitků hrdiny. Svě místo si dle jeho názoru v pohádkách najdou také symboly, které ukrývají často skutečný děj.^{19 20}

1.3 Druhy a funkce pohádek

V průběhu svého vývoje prošla pohádka mnoha žánrovými změnami a postupem času se z ní stala tzv. moderní pohádka. Pohádka je velice obtížně zařaditelná do určitého žánru, protože musíme nahlížet na to, které prvky daný zdroj v pohádce upřednostňuje. Jeden z prvků, na kterém se shoduje většina zdrojů, je fantastično. Pohádky nejčastěji dělíme na:

1. *Kouzelná pohádka*

V této pohádce je nejvýraznější prvek fantastična a obecně lze říci, že jich je nejvíce. Často se točí kolem lidských vztahů a vlastností, které jsou zobrazeny v černo-bílé perspektivě. Jasně vytyčuje kladné a záporné vlastnosti, dobré a zlé úmysly ústředních postav. Má dynamický děj, který zobrazuje boj dobra se zlem a následně vítězství dobra.

2. *Zvířecí pohádka*

Ústřední postavou v této pohádce je vždy zvíře, které zobrazuje lidské vlastnosti. Svým chováním připomíná člověka, má duši, jedná jako člověk. V této pohádce je patrně cítit alegorie a ponaučení a tím připomíná bajku.

3. *Legendární pohádka*

ústřední postavou této pohádky je světec či biblická postava. Často se jedná o popis cesty duše do nebe.

¹⁹ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vyd. tohoto souboru 1. Překlad Miroslav Červenka, Marcela Pittermannová, Hana Šmahelová. Jinočany: H, 1999, 362 s. ISBN 80-860-2216-1.

²⁰ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Překlad Miroslav Červenka, Marcela Pittermannová, Hana Šmahelová. Praha: Albatros, 1990, 187 p. ISBN 80-000-0060-1.

4. *Novelistická pohádka*

Tento druh pohádky se snaží potlačit fantastično a jedná se o co nejrealističtější zobrazení, proto je hlavním hrdinou často prostý člověk. Rozvíjela se zejména v období feudalismu a je vhodná hlavně pro starší děti.²¹

Základní funkcí pohádky je vysvětlení světa dospělých dětem tak, aby mu co nejlépe porozuměly. Je potřeba si uvědomit, že dítě má o světě, ve kterém žije, poněkud jinou představu, než dospělý. Toto tvrzení se opírá o fakt, že myšlení u dětí v předškolním věku je silně založeno na fantazii. Svět dospělých pro dítě představuje spoustu pojmů, kterým dítě nedokáže porozumět, a proto může často docházet ke konfliktům, které pramení právě z jiného pohledu na svět u dětí a dospělých. Interpretaci dospělého světa dětem dávají právě pohádky, jedná se o jakési vodítko, které jim může pomoci. Pro dětského čtenáře je u pohádek klíčový „happy end“, který v reálně pochmurném světě představuje jistou naději.²²

Pohádka pomáhá dětem rozvíjet jejich citovou a emoční stránku, předává jim určité etické a morální hodnoty, a tak u nich rozvíjí schopnost rozeznávat dobro a zlo. Dítě se dočká také odpovědi na otázky, které je zajímají, jako např.: proč jsme na tomto světě, co nastane, až zemřeme, jak jsme se narodili. V neposlední řadě mohou pohádky posloužit jako tlumivý element během těžkých životních situací jako je smrt v rodině, rozvod rodičů atd.²³

Důležité je také ztotožňování dítěte s hlavním hrdinou. Kladný hrdina je v pohádce zobrazován jednoduše, nekomplikovaně, takže dítě jeho charakterové vlastnosti jednoduše rozpozná a identifikuje se s nimi. Činy, které má na svědomí naopak záporné postavy, fungují jako odstrašující příklad. Příběhy v pohádkách rozvíjí dětskou inteligenci a zvědavost poznat svět kolem sebe.^{24 25}

²¹ GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

²² ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-000-0060-1.

²³ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 16. Edice 21, sv. 14. ISBN 8071062901.

²⁴ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-000-0060-1.

²⁵ RICHTER, Luděk. *Pohádka-- --a divadlo*. Vyd. 1. Praha: Dobré divadlo dětem, 2004, 94 s. ISBN 80-902-9752-8.

1.4 Porozumění pohádkám

Význam pohádky pro dětského čtenáře je nepopiratelný. Pro dítě předškolního věku plní stejně tak důležitou funkci jako hra. Dítě prostřednictvím pohádky nalézá cestu jak promítnout své vlastní pocity, poznává žebříček morálních a etických hodnot. Děti se skrze pohádky mají možnost seznámit s jinými kulturami a etniky. V neposlední řadě pomáhají formovat dětskou osobnost jako celek.²⁶

Jak již bylo několikrát řečeno, nejdůležitější funkcí pohádky je rozvíjení dětské fantazie. Prostřednictvím pohádek dítě prožívá mnoho emocí, se kterými se učí pracovat a ovládat je. Rodič by měl v tomto směru zastávat funkci partnera, který dítěti pomůže vyrovnat se s obrazy a symboly, které pohádka nabízí. Je ovšem důležité, aby rodiče nenastavovali své tempo vnímání, ale akceptovali tempo dítěti vlastní.²⁷

Je potřeba si uvědomit, že pohádka nemá pouze jeden význam, ale často v sobě ukrývá i další, které jsou určeny pro jinou stránku lidského vnímání. Dítě se tak postupně učí rozpoznat zjevné i skryté významy pohádek. Během jeho vývoje tak může po čase stejnou pohádku pochopit i z hlediska hlubší myšlenkové vrstvy. Pohádkový text tak pracuje jak s vědomou tak podvědomou stránkou lidské mysli.²⁸ „*Pohádky dětem předkládají jednotlivé významy různých životních problémů, které děti během svého růstu musí individuálně vyřešit, aby nezůstaly v zajetí infantilismu i v dospělosti. Tyto problémy a způsoby jejich vyřešení jsou dětem tlumočeny ve srozumitelných konkrétních obrazech a jasných symbolech.*“²⁹

Od čtyř do devíti let nastává u dětí po období vzdoru další fáze tzv. magická, kde klíčovou roli hraje fantazie dítěte. V tomto období dítě již na jednu stranu dokáže pochopit reálný svět kolem sebe, stále mu ale chybí útržky, které automaticky vyplňuje svou vlastní fantazií. S pohádkou jako literárním žánrem pracoval např. Max Lüthi, který je považoval za abstrakce místních pověstí, jež nabyly zhuštěné podoby, aby byly lépe srozumitelné a mohly se tak snadno předávat dále. Charakteristika pohádek podle

²⁶ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Nakladatel Jan Šabata, 2000, 377 s. ISBN 80-723-9060-0.

²⁷ ROGGE, Jan-Uwe. *Dětské strachy a úzkosti*. Vyd. 1. Překlad Jitka Vrátilová. Praha: Portál, 1999, 211 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8237-8.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Vyd. 2., přeprac., V Portálu 1. Překlad Jitka Vrátilová. Praha: Portál, 2004, 390 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8829-5.

²⁸ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 16. Edice 21, sv. 14. ISBN 8071062901.

²⁹ ČERNOUŠEK, Michal. www.pohadkyprodeti.cz/bylo-nebylo/citaty-o-pohadkach/ [online]. [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.pohadkyprodeti.cz/bylo-nebylo/citaty-o-pohadkach/>

Lüthého byla zvolena pro tuto práci zejména proto, že její obsah nejvíce odpovídá požadavkům práce. Lüthi charakterizuje pohádku v následujících pěti bodech:

- Pohádka je jedno-rozměrová. Dítěti nepřipadá nijak zvláštní, že v ní vystupují nadpřirozené postavy nebo že zvířata a věci přejímají lidské vlastnosti a schopnosti.
- Dítě vnímá pohádku plošně. Dokáže si velice snadno vysvětlit, proč se ruší místo a čas, jakoukoliv „logiku“ a přírodní zákony.
- V pohádkách se dítě setkává s formulacemi jako *bylo nebylo, za devatero horami a devatero řekami* anebo např. *a jestli ještě nezemřeli*. Díky těmto formulacím se dítě lépe srovnává s realitou a mají pro něj charakter přísahy.
- V pohádce hlavní hrdina stojí proti zlu většinou sám. Tzv. *síla shora* zasahuje zřídka, aby mu pomohla v tom největším nebezpečí.
- Charakteristické pro pohádky jsou kontrasty. Často proti sobě vystupují dobro a zlo, pýcha a skromnost, štěstí a neštěstí atd. Slabý a křehký hlavní hrdina během děje pohádky dospěje, zmužní a zvítězí nad zlem a nespravedlností. V tom také spočívá největší úděl pohádky, totiž ukazuje dítěti, že pokud se bude snažit, dokáže i nemožné.³⁰

Výše zmíněná charakteristika pohádek je přínosná zejména v tom směru, že apeluje na rozvoj dětské fantazie. Musíme ovšem zohlednit také fakt, že zde chybí předpoklad k tomu, že dítě je zvědavé a bude se tázat na záležitosti, kterým nerozumí, protože neodpovídají realitě. Na základě charakteristiky tedy musíme počítat s rodičem či pedagogem jakožto jakýmsi mentorem, který dokáže dítěti vysvětlit, proč se některé věci dějí jen v pohádkách.

Významu pohádek se věnoval dokonce významný psycholog Sigmund Freud. Freud zastával názor, že právě lidové pohádky pomáhají formovat u dětského čtenáře tři složky lidské mysli (id, ego, superego). Dále se ve svém bádání zabýval terapií traumatizovaných dětí. Prokázal, že jim v překonání jejich traumat pomáhá pohádka, prostřednictvím které dokáží svět kolem sebe lépe vnímat. Díky pohádkám zjistí, že nemají nic vzdávat a mohou v sobě najít sílu bojovat se svými problémy a traumaty.

³⁰ ROGGE, Jan-Uwe. *Dětské strachy a úzkosti*. Vyd. 1. Překlad Jitka Vrátilová. Praha: Portál, 1999, 211 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8237-8.

Pohádka jim také může pomoci přestat na traumatizující zážitek myslet a to vede k vnitřnímu klidu dítěte.

Z hlediska psychologie pohádka slouží také jako pomoc při překonávání problému jako žárlivost mezi sourozenci, oidipovský komplex atd. Učí se pracovat se svým nevědomím, do kterého přemísťuje informace ze svého vědomí právě pomocí pohádek.³¹

To, že pohádky mají klíčovou roli v rozvoji dítěte, tvrdil i známý učitel a autor knížek pro děti Jacob Streit: „*Jako anděl strážný doprovázejí pohádky člověka, když vyjde z domova do života. Pohádky podporují čisté myšlenky dětského světového názoru jednak tím, že jsou rozšířené, jednak svým vnitřním určením; jsou bezprostředně výživné jako mléko, jsou jemné a milé, sladké a sytící jako med a nepodléhají světské tíži.*“³²

Největší význam pohádek spočívá tedy v:

- odpovídání na základní psychické potřeby dětí
- identifikaci dítěte s hlavním hrdinou
- uspokojení citových potřeb dítěte jako např. naděje
- terapeutickém významu.³³

1.5 Boj o pohádku

Již bylo řečeno, že pohádka jako literární útvar byla primárně určena dospělým a ne dětem. Ke změně došlo až v 19. století, kdy se pohádka začala zaměřovat především na děti. Co se obsahu a motivů pohádek týče, tak k výrazným změnám nedošlo. Stále se objevovaly prvky, které byly blízké spíše dospělému člověku. Děj byl často drastický, výjimkou nebyly chlípné prvky a špatné charakterové vlastnosti lidí. To všechno ovšem bylo spojeno s lidovou tvorbou, takže se vůbec neuvažovalo o změně takovéto tematiky. Postupem času se ale začalo poukazovat na fakt, že pohádkám chyběl výchovný charakter.

Mnozí proto začali proti pohádce veřejně vystupovat. Jako první útok na pohádku můžeme považovat výstup Jaroslava Petrboka v časopise *Úhor* v roce 1913.

³¹ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 16. Edice 21, sv. 14. ISBN 8071062901.

³² STREIT, Jakob. *Proč děti potřebují pohádky*. 1. vyd. V Praze: Baltazar, 1992, s. 79. ISBN 8090030742.

³³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 978-802-4609-560.

V tomto roce došlo k reedici Erbenových pohádek a Petrбок této situace využil, aby upozornil na to, že pohádka ve své dosavadní formě je jako literární žánr zbytečná: „*Je vůbec třeba, aby naše moderní dítě četlo takové odporné věci, jako je lidožroutství, sekání hlav, popravování atd., atd.? Tyto složky pracují s nejnižším estetickým pojmem: úděsné!... Či jsme na tom tak zle, že nemáme pro děti nic lepšího, tj. objektivního ve smyslu XX. století?*“³⁴

Články Petrbocka spustily vlnu diskusí. Našli se jeho stoupcí, ale také mnoho kritiků, kteří tvrdili, že některé výroky kritizující pohádku jako žánr určený dětem jsou lživé a velmi zavádějící. Zastánci pohádky se snažili poukázat na fakt, že pohádky se opírají o principy vítězství dobra nad zlem, spravedlnosti a odvahy, a tím mají pozitivní vliv na vývoj dětské psychiky.

První kritické postřehy vůči pohádce měli již obrozenci, kteří se stavěli proti kouzelným pohádkám z toho důvodu, že čtenáři často nerozeznávají fikci od skutečnosti. Obrozenci také poukázali na krutost některých pohádek bez výchovného charakteru, takže se dá obecně říci, že již v době Národního obrození se vyskytly první názory, které považovaly tehdejší pohádku za příliš drastickou a nevhodnou. V negativních postojích vůči pohádce pokračoval po Petrbockovi také v roce 1929 Bertý Ženatý v *Lidových novinách* a v období totality Jan Červenka, který v roce 1960 tvrdil: „*Domnívám se, že mezi nejdůležitější zjištění o výchově pohádkou patří podmínka, aby v životě dětí nic nevedlo k víře v nadpřirozené. Žije-li dítě v rodině, kde jsou samozřejmostí pověry a náboženské předsudky, je možnost negativních vlivů pohádkové fantastiky větší, a to zvláště v těch případech, kdy dítě bude mít vrozené dispozice a sklony k fantastičnosti.*“³⁵

Vraťme se zpět do třicátých let 20. století, kdy se začalo na pohádku nahlížet také z jiného úhlu a nebyla již tak často podrobována kritice. Do popředí se dostává pohádka autorská. Trh byl ovšem tak přehlcn, že bylo úkolem kritiků rozeznat, co je uměleckým počinem a co brakem.

V roce 1941 vystoupil s ostrou kritikou pohádky jakožto žánru určeného dětem Jaroslav Frey, kdy vydává svou knihu *Boj o pohádku*. Frey zastával názor, že pohádky nejsou vhodným žánrem pro děti do osmi let. V tomto věku by se měly děti setkávat spíše s rýmovačkami a ne brutálním textem, kterým dle něj pohádky byly. Jejich škodlivost se ve své knize snaží ukázat na základě rozboru sbírek *České pohádky*

³⁴ PETRBOK, Jaroslav. K.J.Erben: České pohádky. *Úhor*. 1913, roč. 1, č. 1., s. 12

³⁵ ČERVENKA, Jan. *O pohádkách*. Praha: SNDK - Státní nakladatelství dětské knihy, 1960.

K. J. Erbena a *Národní báchorky a pověsti* Boženy Němcové. Frey tyto pohádky kritizoval zejména pro jejich násilí, brutálnost, sadismus, ba dokonce kanibalismus.³⁶

Za obránce pohádky můžeme považovat Bedřicha Fučíka. Ve své studii *O knihu pro mládež* uvádí pohádku jako dokonalý vzor pro literaturu pro děti a mládež.³⁷

Jaroslav Frey s kritikou vystoupil znova v roce 1948, kdy pohádce vyčítal zejména to, že neposkytuje dětem realistický obraz, a tak je odtrhuje od skutečného života. V této době pohádka fungovala také jako nástroj pro výchovu socialistického občana, takže byla ideologicky zaměřena.

2. VÝVOJ DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

Vývoj člověka probíhá systematicky a plynule. Může se u některých jedinců individuálně lišit, ale obecně dělíme na určité vývojové etapy na prenatální období, novorozenecké, kojenecké, batolecí, předškolní atd. Vývoj probíhá samozřejmě směrem ke kvalitně dokonalejšímu vnímání. Tato práce se z kapacitních důvodů bude zabývat výhradně předškolním obdobím.³⁸

Předškolní období je pro správný rozvoj dítěte klíčový, protože připravuje dítě na školní docházku. Poprvé se odtrhne od rodiny a učí se samostatnosti. Dostává se do nové sociální skupiny vrstevníků. Toto období je označováno jako období názorného a intuitivního myšlení.^{39 40}

2.1 Motorický vývoj

V předškolním období je dítě velice aktivní a pohyb je pro něj základním prostředkem ke zkoumání okolí. Dítě je plné energie a elánu poznávat svět kolem sebe, přičemž mu pomáhá jeho motorický systém, který se rychle a neustále zdokonaluje. Rozvoj pohybového systému je úzce provázán s rozvojem psychickým, proto je velice

³⁶ FREY, Jaroslav. *Boj o pohádku*. Praha: Život a práce, 1942.

³⁷ FUČÍK, Bedřich. *O knihu pro mládež*. Praha: Václav Petr, 1941.

³⁸ *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Editor Václav Mertin, Ilona Gillernová. Praha: Portál, 2010, 247 s. ISBN 978-807-3676-278.

³⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Editor Václav Mertin, Ilona Gillernová. Praha: Karolinum, 1999, 353 s. ISBN 80-718-4803-4.

⁴⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Editor Václav Mertin, Ilona Gillernová. Praha: Karolinum, 1999, 353 s. ISBN 80-718-4803-4.

důležité, aby dítě mělo dostatek příležitosti svůj pohybový aparát využívat.⁴¹ Diagnostika dělí motoriku na oblasti: hrubé motoriky, jemné motoriky, hmatového vnímání, spontánní kresby, grafomotoriky, vizuomotoriky a laterality.⁴²

Za předškolní věk považujeme období od 3 do 6 let a dítě by v tomto období mělo zvládnout:

- 3-4 roky

Skákání přes švihadlo, chození po schodech se střídáním nohou, udržení rovnováhy během stoje na jedné noze, házení s míčem, manipulace s drobnými předměty, práce se stavebninami, stříkat nůžkami, kreslit svislou čáru, kruh a hlavonožce, obléci se, zapínat knoflíky, najíst se, umýt se a nalít si pití.

- 4-5 let

Chození po čáře, skákání přes čáru, stání na špičkách, skákání na jedné noze, hraní na prolézačkách, lození po žebříku, modelování předmětů, rozevírání ruky po jednom prstu, zatloukání hřebíků, držení tužky třemi prsty, kreslení spirál a šikmých čar, kreslení lidské postavy s končetinami, zdokonalování v péči o sebe samého.

- 5-6 let

Obratné pohyby při běhu, skákání, lezení, házení atd. Jízda na kole, chůze pozpátku, obratně pracuje s nůžkami, dokáže vyrábět, lepit, překreslit obrázek podle předlohy.^{43 44}

2.2 Kognitivní a percepční vývoj

Období od 3 do 4 let je obdobím, kdy se uzavírá tzv. předpojmové myšlení. Dítě se postupem času snaží přijít na souvislosti mezi pojmy, takže se již neptá *co* nebo *kdo*, nýbrž *proč*, *jak*, *kdy*. Myšlení dítěte můžeme označit jako prelogické a egocentrické. Úkolem dítěte je překonat tento mezník za účelem plynulého přechodu do školního života. Jako typické znaky u myšlení předškolních dětí Vágnerová uvádí:

⁴¹ DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte: [tělesná výchova ve vzdělávacím programu mateřské školy]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 150 s. ISBN 978-80-7367-819-7.

⁴² BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Vyd. 1. Ilustrace Richard Šmarda. Brno: Computer Press, 2007, iv, 212 s. Dětská naučná edice. ISBN 978-802-5118-290.

⁴³ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Vyd. 1. Ilustrace Richard Šmarda. Brno: Computer Press, 2007, iv, 212 s. Dětská naučná edice. ISBN 978-802-5118-290.

⁴⁴ ALLEN, K a Lynn R MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 187 s. ISBN 80-717-8614-4.

- útržkovost
- nekoordinovanost
- nepropojenost
- bez komplexního přístupu.⁴⁵

Myšlení, se dle Vágnerové, u dítěte předškolního věku odehrává pomocí:

- Centrace, to znamená, že se dítě při svém úsudku soustředí pouze na jeden aspekt. Když se např. soustředí na obsah sklenice, tak se dokáže řídit pouze její výškou, ale zapomíná už na šířku sklenice.
- Egocentrismus, tedy že dítě se dokáže řídit pouze svým vlastním úsudkem. Pokud s dítětem někdo hraje např. na schovávanou a dítě se otočí tak, že na druhého člověka nevidí, tak předpokládá, že ani druhý člověk jej nevidí.
- Fenomenismus – dítě přesvědčivě lpí na určité vizi reality. Pokud mu např. bude sděleno, že velryba není ryba, pak tomuto tvrzení odmítne uvěřit.
- Prezentismus označuje, že se dítě váže k přítomnosti a pouze svět, jak jej zná teď, je pro něj opravdovým.
- Antropomorfismus, který označuje přenášení lidských vlastností na zvířata a věci.
- Arteficialismus je způsob, jakým si dítě vysvětluje vznik věcí a všeho, co ho obklopuje, např. *jak se dělá déšť, jak se dělá moře* atd.
- Magičnost označuje fakt, že dítě si často dokresluje realitu pomocí své fantazie.⁴⁶

Dítě předškolního věku vnímá v globálním měřítku. Není schopné se zaměřit na všechny detaily, a tak vnímá vše kolem sebe jako celek. Co se zraku týče, tak se postupně vyvíjí v oblasti vnímání barev, rozlišování popředí a pozadí, později se až vnímá část a celek. Dítě se postupně začíná orientovat ve světě kolem sebe, a s tím je spojené i chápání pojmů jako nahoře, dole, vpravo, uprostřed atd. Problém nastává při vnímání času. Dítě žije pouze teď, tedy přítomností. Minulost jej nezajímá a budoucnost se stává nepředstavitelnou. U dítěte předškolního věku je charakteristické,

⁴⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 978-802-4609-560.

⁴⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 978-802-4609-560.

že čas, který stráví tak, jak jej baví, mu uteče. Pokud se ovšem nudí, tak se mu čas „táhne“. Co se paměti týče, pak je u dítěte zhruba do pátého roku bezděčná, konkrétní a krátkodobá. Pamatuje si zejména to, co se ho nějakým způsobem citově dotýká.^{47 48 49}

Pohádka funguje jako činitel, který u dítěte rozvíjí například pozornost. Praktická část této práce obsahuje připravené činnosti, na jejichž základě děti budou naslouchat čtenému textu pohádky a dále s tímto textem pracovat. Pohádka je pro toto cvičení ideální, protože se děti nebojí popustit uzdu své fantazii. V rámci praktické části byly vymezeny také:

1. *Kognitivní cíle:* jedná se tedy o poznatky, které dítě získá, o rozvoj jeho dovedností a schopností, dále pak aplikace získaných poznatků v praxi či interpretace toho, co se naučilo.
2. *Afektivní cíle:* jedná se prožívání určitých jevů, tedy vliv podnětů na jedince a jeho následné reakce. Prostřednictvím pohádky s dětským hrdinou dochází také k formování a vytváření žebříčku hodnot.
3. *Psychomotorické cíle:* v rámci realizace a interpretace pohádky s dětským hrdinou dochází také k rozvoji činností a jejich preciznosti.

2.3 Osobnostní a sociální vývoj

U dítěte předškolního věku můžeme jmenovat celý výčet faktorů, které ovlivňují jeho další vývoj. V první řadě se jedná o rodinu, vztahy mezi sourozenci, způsob výchovy, životní styl rodiny a ekonomické podmínky. Dále se jedná o prostředí, ve kterém žije, zdraví a osobnostní rysy dítěte jako např. temperament, rozumové schopnosti atd.⁵⁰

Dítě si začíná sebe sama, tedy vlastní identitu, uvědomovat již na konci batolecího období, ale ještě v předškolním věku je ovlivňováno dospělými, především rodiči. Ti pro něj představují určitý vzor, ideál chování. Ke konci čtvrtého roku dochází

⁴⁷ *Psychologie pro učitelky mateřské školy. 2., rozš. a přeprac. vyd.* Editor Václav Mertin, Ilona Gillernová. Praha: Portál, 2010, 247 s. ISBN 978-807-3676-278.

⁴⁸ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* Vyd. 1. Ilustrace Richard Šmarda. Brno: Computer Press, 2007, iv, 212 s. Dětská naučná edice. ISBN 978-802-5118-290.

⁴⁹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

⁵⁰ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* Vyd. 1. Ilustrace Richard Šmarda. Brno: Computer Press, 2007, iv, 212 s. Dětská naučná edice. ISBN 978-802-5118-290.

k vytváření vlastního sebevědomí a uvědomování si svého pohlaví. K tomuto účelu může skvěle posloužit právě pohádka se zvířecím hrdinou, protože dítě velmi brzo zjistí, že se vždy jedná o představitele mužského či ženského pohlaví. Na základě toho také pozná, jaké funkce které pohlaví plní, které činnosti vykonávají.⁵¹

Nejdůležitější sociální skupinou je pro dítě v předškolním období právě rodina, ve které dochází k primární socializaci. Ta může být realizována různým způsobem: nápodoba a identifikace ze strany dítěte, tresty či odměny ze strany rodičů. Dítě se postupně stává plnohodnotným členem společnosti, učí se základním normám, formuje své hodnoty, začíná se projevovat jeho citová vazba k ostatním lidem, vytváří si své sebevědomí atd. V tomto období dítě začíná lépe vnímat svět kolem sebe a s tím identifikuje pocity, které cítí k sobě, k druhým a ke světu vůbec.⁵²

Rodina dítěti zajišťuje jeho základní bio-psycho-sociální potřeby. Dává mu pocit jistoty a bezpečí, naplňuje jeho citové potřeby. V předškolním věku se dítě setkává s další sociální skupinou, se skupinou vrstevníků, díky které rozvíjí své schopnosti spolupráce, tolerance a empatie. Učí se i zdravému soupeření, chutí vyhrávat a zdokonalovat se. Skupina vrstevníků též představuje prostředí, ve kterém již dochází k určitému rozdělení rolí v rámci homogenní skupiny. Pohádka se zvířecím hrdinou představuje vhodnou alternativu pro vytvoření si určité představy o tom, kdo sehrává ve společnosti jakou roli. Nemusí se jednat nutně o rozdělení podle pohlaví, ale také podle věku či jiných parametrů.⁵³

V rámci rodiny a dalších sociálních skupin dochází k formování dětské osobnosti. Pohádka představuje pro dítě určitý vzorec dobra a zla, proto je rodiči a pedagogy tak často využívána v procesu socializace a učení, jakožto pomůcka při vytváření hodnot a postojů.

⁵¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 978-802-4609-560.

⁵² LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

⁵³ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000, 143 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8494-X.

2.4 Vývoj řeči a jazyka

Vývoj řeči a jazyka je pro vývoj jedince nezbytně nutný. Nejrychlejší tempo vývoje nastává právě ve věku od tří do čtyř let. Jedná se o proces, který úzce souvisí také s vývojem myšlení. Na vývoj řeči mají vliv tyto faktory:

- rozvoj hrubé a jemné motoriky (jedná se o motoriku mluvním orgánů, ovládnutí držení těla atd.)
- vnímání (zrak a sluch jsou pro rozvoj řeči podstatné)
- prostředí (v tomto věku se jedná zejména o primární skupinu, tedy rodinu)⁵⁴

Řeč je komplexní schopností, a proto ji dělíme do několika rovin. Jedná se o rovinu *foneticko-fonologickou* (rozeznávání hlásek), *morfologicko-syntaktickou* (větná skladba, tvarosloví atd.), *lexikálně-sémantickou* (slovní zásoba) a *pragmatickou* (praktická stránka využití).

Na přelomu třetího a čtvrtého roku by již dítě mělo zvládnout hovořit v krátkých větách i souvětích. Mělo by už poměrně obratně zvládat většinu slovních druhů a jejich skloňování. Není neobvyklé, že dítě má ještě problém s artikulací. Všechny hlásky se naučí správně artikulovat kolem 7. roku života. Rádo naslouchá pohádkám a příběhům, opakuje říkadla a učí se je nazpaměť. Zvládne vyjádřit své myšlenky a přání, dokáže správně komunikovat a naslouchat.⁵⁵

Klíčovou rolí ve správném rozvoji řeči a jazyka sehrávají rodiče a pedagogové. Jejich úkolem je pomáhat dítěti porozumět textu, který poslouchají, pomáhat při převyprávění toho, co dítě uslyšelo, či pochopit tomu, o čem text je. U dětí předškolního věku jsou pro tento účel používány říkadla, hádanky, pořekadla, ale také pohádky.

Pohádky jsou delší než říkadla a říkanky, takže dítě musí po delší dobu udržovat pozornost. Naučí se tak mnoho nových slov, významů a slovních spojení. Za tímto cílem byly rovněž sestaveny aktivity v praktické části, které budou děti vykonávat na základě předchozího poslechu pohádek. Nejen že děti budou procvičovat svou

⁵⁴ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Vyd. 1. Ilustrace Richard Šmarda. Brno: Computer Press, 2007, iv, 212 s. Dětská naučná edice. ISBN 978-802-5118-290.

⁵⁵ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Vyd. 1. Ilustrace Richard Šmarda. Brno: Computer Press, 2007, iv, 212 s. Dětská naučná edice. ISBN 978-802-5118-290.

paměť, ale také projev. Interpretace pohádky se zvířecím hrdinou poslouží pedagogovi k vytvoření obrazu o tom, jak dítě vnímá okolní svět, protože představy dospělých a dětí se velmi často liší.

3. PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Přínos mateřské školy spočívá zejména v tom, že vytváří pro rodinu partnera ve výchově. Můžeme předpokládat, že pedagog má potřebné vzdělání, a tak přesně ví, jak formovat dětskou osobnost a rozvíjet její schopnosti. Dítě si tak začne vštěpovat hodnoty a normy, které jsou všeobecně uznávány naší společností. V mateřské škole se děti učí prostřednictvím kontaktu se svými vrstevníky, ale také díky pedagogovi, jehož úkolem je formovat již výše zmíněné hodnoty a pomáhat s vývojem jazykových dovedností, které jsou nutné pro nástup do školy. V mateřských školách slouží jako jedna z pomůcek k naplnění těchto cílů právě pohádka, na jejíž základech dítě pochopí rozdíly mezi dobrem zlem, pravdou a lží, realitou a fantazií. Pohádka se tak stává klíčovou formou v edukaci dítěte v mateřské škole.

3.1 Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) je dokumentem, který vymezuje a stanovuje pravidla a požadavky pro předškolní vzdělávání ve vzdělávacích institucích. Hlavní principy RVP PV jsou formulovány tak, aby rámcově vzdělávací program:

- *akceptoval přirozená vývojová specifika dětí předškolního věku a důsledně je promítal do obsahu, forem a metod jejich vzdělávání,*
- *umožňoval rozvoj a vzdělávání každého jednotlivého dítěte v rozsahu jeho individuálních možností a potřeb,*
- *zaměřoval se na vytváření základů klíčových kompetencí dosažitelných v etapě předškolního vzdělávání,*
- *definoval kvalitu předškolního vzdělávání z hlediska cílů vzdělávání, podmínek, obsahu i výsledků, které má přinášet,*
- *zajišťoval srovnatelnou pedagogickou účinnost vzdělávacích programů vytvářených a poskytovaných jednotlivými mateřskými školami,*

- vytvářel prostor pro rozvoj různých programů a koncepcí i pro individuální profilaci každé mateřské školy,
- umožňoval mateřským školám využívat různých forem i metod vzdělávání a přizpůsobovat vzdělávání konkrétním regionálním i místním podmínkám, možnostem a potřebám,
- poskytoval rámcová kritéria využitelná pro vnitřní i vnější evaluaci mateřské školy i poskytovaného vzdělávání.⁵⁶

RVP PV vymezuje stejně tak RVP ZV klíčové kompetence, které vymezují očekávaný vývoj dítěte v rámci vzdělávání. Pro předškolní vývoj dítěte se vymezují tyto kompetence, které uvedeme na základě využití pohádky:

- **kompetence k učení:** Na základě práce s pohádkou si dítě bude osvojovat určité dovednosti a schopnosti, díky nimž si osvojí určité formy a metody učení, které jsou klíčové pro vstup na základní školu.
- **kompetence k řešení problémů:** Prostřednictvím pohádky se zvířecím hrdinou budou dítěti předloženy určité problémy, které se dají řešit několika způsoby. Na základě pohádky si dítě nacvičí, jak volit vhodnou metodu a také obhájit své stanovisko. (Např. pohádka o neposlušných kůzlátkách, problém zde představuje vlk, který se chce dostat do chaloupky.)
- **kompetence sociální a personální:** Před vstupem do mateřské školy dítě přichází do styku zejména se svými rodinnými příslušníky, při vstupu do mateřské školy se situace mění a setkává se se svými vrstevníky. Na základě pohádky se zvířecím hrdinou dítě zjistí, jak se mohou různé povahy projevovat v mezilidských vztazích, co je žádoucí a co nikoliv. (Např. pohádka o zvířeti, které nechce nikomu pomoci. Poté potřebuje samo pomoc od ostatních a ti mu ochotně pomohou. Tím si zvíře uvědomí, že pomoc druhých potřebuje, tudíž i sám se musí chovat recipročně.)
- **kompetence občanské a činnosti:** Na základě pohádek se zvířecím hrdinou se u dítěte rozvíjí také vědomí toho, že některé povinnosti se nevztahují pouze k jeho osobnosti, ale k celé společnosti.

⁵⁶ SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, s. 6. ISBN 8087000005.

- **kompetence komunikativní:** Pohádky slouží jako skvělý prostředek rozvoje řeči a jazyka u dětí. Pro vstup na základní školu je tedy rozvoj komunikativních schopností dítěte klíčový.⁵⁷

V mateřských školách se u dětí směřuje k těmto rámcovým cílům: celkový rozvoj dítěte, jeho schopnost se učit a poznávat nové věci, postupně si osvojovat hodnotový systém a vytvoření si vlastních postojů a názorů na věc.

Co se vzdělávacího obsahu v mateřských školách týče, ten je rozdělený do pěti vzdělávacích oblastí: biologická, psychologická, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální. Dětem jsou tyto oblasti předkládány v určitých blocích, aby pro ně bylo pochopení toho, co se od nich očekává, jednodušší.⁵⁸

3.2 Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a literární výchova

Ve vzdělávacím programu, který byl platný ještě před listopadovou revolucí *Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy* z roku 1984, byla zahrnuta také literární výchova. V současném RVP PV pojem literární výchova nenajdeme, nicméně v obsahu vzdělávacích oblastí již literární výchova je. Literární výchova pro děti v tomto věku je chápána zejména jako prostředek pro rozvoj řeči a jazyka, komunikativních schopností a fantazie.⁵⁹

Cíle, které souvisí právě s literární výchovou, nalezneme v oblastech *Dítě a jeho psychika* a *Jazyk a řeč*. Jak již bylo řečeno, jedná se zejména o rozvoj komunikativních schopností dítěte jako např. vnímání, naslouchání rozhovoru či textu, porozumění obsahu toho, co dítě slyší, dále pak také srozumitelné vyjadřování a další schopnosti, které dítě musí nabýt před vstupem do školy. V mateřské škole se tyto schopnosti děti učí různými způsoby. Jedná se o poslech čteného textu, recitace, převyprávění děje, prohlížení knížek, rozhovory, hraní divadla atd. Dítě by v rámci mateřské školy mělo

⁵⁷ SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, s.10. ISBN 8087000005.

⁵⁸ SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, s. 6. ISBN 8087000005.

⁵⁹ GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Jak a co číst dětem v MŠ: komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 158 s. ISBN 978-807-3678-548.

zvládnout porozumět textu, naučit se krátké texty, sledovat a převyprávět krátký příběh, porozumět slovnímu humoru, vytvořit krátké rýmy a naučit se nová slova.

K tomuto účelu perfektně poslouží pohádka se zvířecím hrdinou. Úkolem pedagoga bude jasně a srozumitelně představit text, případně vysvětlit záležitosti, kterým dítě není schopno porozumět. Dítě po pečlivém poslechu bude schopno text převyprávět nebo některé pasáže odrecitovat.

Ve zvířecím hrdinovi často vidíme charakteristické znaky typické pro člověka, takže bude dítě seznamováno s různými problémy a bude schopno navrhnout různá řešení. Pohádka se zvířecím hrdinou je skvělou volbou také pro dramatizaci, tudíž dítě potrénuje své vyjadřovací schopnosti a také např. při tvorbě kostýmu a rekvizit i své umělecké vlohy.

4. PRÁCE S LITERÁRNÍM TEXTEM V MATEŘSKÉ ŠKOLE

4.1 Rozvoj předčtenářské gramotnosti

V prvních letech školní docházky se dítě učí především číst a psát. Jedná se o nezbytné dovednosti pro jeho další vývoj a vzdělávání. Podstatná, či dokonce fundamentální je právě samotná příprava na toto období. Čím lépe je dítě připraveno, tím bude pro něj nástup do první z nejtěžších etap života jednodušší.

Dobře rozvinutá čtenářská gramotnost je důležitá pro uplatňování každého v naší společnosti. Všichni využíváme práci s textem po celý život, potřebujeme mu porozumět, abychom s ním mohli následně pracovat. S nízkou čtenářskou gramotností je často spojován vysoký stupeň kriminality, užívání drog a jiných omamných látek a nezaměstnanost.⁶⁰

Rozvoj gramotnosti znamená rozvoj jazyka ve všech jeho funkcích, a to současně. Konkrétně se jedná o souhrn vědomostí, dovedností, návyků potřebných pro čtení a psaní. Úkolem čtenáře se pak nestává pouze bezmyšlenkovité čtení textu, ale také práce s ním, to znamená, že čtenář textu rozumí a je schopen dále se získanými informacemi pracovat.⁶¹

⁶⁰ *Psychologie pro učitelky mateřské školy. 2., rozš. a přeprac. vyd.* Editor Václav Mertin, Ilona Gillernová. Praha: Portál, 2010, 247 s. ISBN 978-807-3676-278.

⁶¹ DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 166 s. ISBN 978-807-3676-933.

O tzv. pre-gramotnosti neboli předčtenářské gramotnosti se v posledních letech začíná hovořit čím dál tím více, protože mnoho odborníků zastává názor, že čtenářská gramotnost se začíná u člověka rozvíjet již v předškolním období, kdy se aktivně zapojuje do poznávání psané kultury. Předčtenářské kompetence označují soubor dovedností, které dítě získává již v předškolním vzdělání. Pokud dítě dostává ze svého okolí dostatečné množství podnětů v oblasti literatury a komunikace, pak můžeme předvídat kladný postoj dítěte k čtení a psaní v pozdějším vývoji.⁶²

Úkolem mateřských škol je rozvíjet u dítěte klíčové kompetence, které rozvíjí mimo jiné právě předčtenářskou gramotnost. Jedná se tedy zejména o kompetence komunikativní, které jedinec podle RVP PV při ukončení předškolního získal. Dítě tedy:

- „ovládá řeč, hovoří ve vhodně formulovaných větách, samostatně vyjadřuje své myšlenky, sdělení, otázky i odpovědi, rozumí slyšenému, slovně reaguje a vede smysluplný dialog,
- dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.),
- domlouvá se gesty i slovy, rozlišuje některé symboly, rozumí jejich významu i funkci,
- v běžných situacích komunikuje bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými; chápe, že být komunikativní, vstřícné, iniciativní a aktivní je výhodou,
- ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní,
- průběžně rozšiřuje svou slovní zásobu a aktivněji používá k dokonalejší komunikaci s okolím,
- dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.),
- ví, že lidé se dorozumívají i jinými jazyky a že je možno se jim učit; má vytvořeny elementární předpoklady k učení se cizímu jazyku“.⁶³

⁶² *Předškolní a primární pedagogika*. Vyd. 1. Editor Zuzana Kolláriková, Branislav Pupala. Praha: Portál, 2001, 455 s. ISBN 80-717-8585-7.

⁶³ SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, s. 13. ISBN 8087000005.

4.2 Vývoj dětského čtenářství a žánrová skladba

Každé dítě je jiné, a právě proto můžou u dětí ve stejném věku vystupovat časté odchylky. Obecně ovšem můžeme vývoj dětského čtenářství rozdělit do těchto vývojových etap:

- předčtenářská etapa: předškolní věk dítěte
 - mladší věk (do 3. let)
 - starší věk (3 až 6 let)
- čtenářská etapa: mladší školní věk
 - 1. fáze (6- 8 let)
 - 2 fáze (9- 10 let)
- čtenářská etapa: starší školní věk
 - 1. fáze (11- 12 let)
 - 2. fáze (13- 15 let)

Jelikož tématem práce je předškolní věk, tak bude zdůrazněna pouze předčtenářská etapa, kdy se dítě dostává do styku s literárním textem zejména prostřednictvím poslechu. Co se vizuálního vnímání literatury týče, zde dítě vnímá zejména ilustrace, které v knihách vystupují. Ty mají na vývoj dítěte také podstatný vliv, působí na citovou a estetickou stránku dítěte.

Mezi klíčové žánry předškolní literatury řadíme lidovou poezii, autorskou poezii, říkadla, popěvky, rozpočítadla, hádanky, adaptace lidových pohádek, autorské pohádky, leporela, knihy s dětským hrdinou, omalovánky apod.⁶⁴

Pro naplnění edukačních cílů je pro pedagoga nejsnazší vybírat pohádku se zvířecím hrdinou, zvíře je totiž, jakožto hlavní hrdina, dětskému čtenáři bližší. Představuje pro něj určitý vzor, či model chování, jednoduchou platformu, kterou lze aplikovat do našeho světa. Často se pak můžeme u dítěte setkat s tím, že má spojenou určitou charakterovou vlastnost s konkrétním zvířetem. Pro příklad uveďme, že někdo je chytrý jako sova, lstivý jako liška či pomalý jako želva. I v tomto vidíme obrovský přínos, protože si dítě osvojuje určitá slovní spojení, ale především myšlenkové prototypy naší kultury. Zvířecí hrdina dítě postupně připravuje na texty s hrdinou lidským.⁶⁵

⁶⁴ TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992, 98 s. ISBN 80-704-0055-2.

⁶⁵ TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992, 98 s. ISBN 80-704-0055-2.

4.3 Využití literárního textu v mateřských školách

V mateřských školách se práce s literárním textem využívá jako prostředek k rozvíjení řeči a jazykových dovedností. Dítě se dozvídá nové informace, rozvíjí svou fantazii a představivost. Děti mají volný přístup ke knížkám, mohou si volně listovat stránkami knih, aniž by uměly číst. I tato aktivita má dobrý vliv na jejich další vývoj, protože rozvíjí již několikrát zmiňované dovednosti. V tomto věku je ovšem nejdůležitější, aby dětem knihy předčítal dospělý člověk – rodič nebo lépe pedagog. Učitel nebo učitelka by měli mít kultivovaný projev, který zahrnuje vhodné tempo a tón přednesu, mělo by se číst dostatečně nahlas a srozumitelně a též by se měl používat oční kontakt. Dále by měly být vhodně vkládány pauzy, během kterých jsou děti aktivizovány a vyzývány ke spolupráci. Atmosféra při čtení by měla být za každou cenu klidná a příjemná. Klíčové ovšem je, aby text samotný byl vhodně zvolený. Nesmí být ani krátký, ani moc dlouhý. Tematicky musí děti v dané věkové skupině zaujmout a musí být jejich věku úměrný.

Práce s textem pomáhá dítěti dále se rozvíjet. Mylné je předpokládat, že se s textem v mateřské škole nedá dále pracovat proto, že děti ještě neumějí číst. Děti si z kvalitního poslechu zapamatují hodně, a chceme-li je rozvíjet v trénování paměti, tak se nabízí po nich vyžadovat, aby text převyprávěly vlastními slovy. Tímto způsobem se děti učí formulovat různé myšlenky a dojmy, kromě již zmíněného trénování paměti. Text se dá využít ještě několika různými způsoby. Výborným řešením je např. dramatizace textu. Děti se touto formou učí nejenom kvalitnímu přednesu, ale také spolupráci a rozvíjení svých uměleckých schopností např. při tvorbě kulis a masek.⁶⁶

Zamysleme se nyní nad otázkou, proč by se měl literární text využívat již v mateřských školách. Prostřednictvím příběhů a pohádek dítě poznává okolní svět kolem sebe. Dávají mu naději, že dobro vyhrává nad zlem a proč má význam za dobro bojovat. Literární text učí děti, že je nutné, aby si lidé vzájemně pomáhali a chránili slabé. Dětem se tak nenásilnou formou naskytne vzor, kam správně směřovat žebříček hodnot a postojů.⁶⁷

⁶⁶ SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 166 s. ISBN 978-807-3677-749.

⁶⁷ SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 167 s. ISBN 978-802-6200-208.

Při práci s literárním textem se dají v mateřských školách využít různé metody, jejichž výběr závisí na osobním stylu, kreativitě a informovanosti každého pedagoga.

Všechny výukové a výkladové metoda by ovšem měly splňovat tyto funkce:

- Zprostředkující (vědomosti a dovednosti)
- Aktivizační (aktivizace dalších činností)
- Formativní (formování osobnosti)
- Výchovná
- Komunikační.

Výše zmíněné funkce nyní zohledněme pouze na pohádku. Funkce by vypadaly následovně:

- *Zprostředkující:* Prostřednictvím pohádek se dítě učí určitým základním pohledům na to, jak funguje svět, který jej obklopuje. Jako příklad poslouží pohádka o neposlušných kůzlátkách, která neposlechla maminku a pustila nezvaného hosta domů.
- *Aktivizační:* Dítě se díky pohádkám učí tomu, aby nic nevzdávalo bez boje a snažilo se při plnění jakéhokoliv úkolu vydat ze sebe co nejvíce.
- *Formativní:* Pohádky jsou důležitým činitelem při formování dětské osobnosti. Některé děti mohou potrestání zla chápat jako spravedlivé, jiné s tím mohou nesouhlasit a tázat se po tom, proč mu nebylo dopřáno odpuštění. Tak či onak, rozebíráním vlastního pohledu na věc v konfrontaci s názory druhých dochází k určitému vývoji a působení na dětskou osobnost.
- *Výchovná:* Většina pohádek v sobě skrývá jakési ponaučení. Děti se tak nenásilnou formou učí tomu co je správné a co nikoliv.
- *Komunikační:* Jakákoliv práce s textem napomáhá dítěti v rozvoji jeho slovní zásoby a komunikačních dovedností vůbec. Pohádka výborně splňuje požadavky k naplnění této funkce.⁶⁸

⁶⁸ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 16. Edice 21, sv. 14. ISBN 8071062901.

4.4 Možnosti práce se zvířecí pohádkou

Pohádky se zvířecím hrdinou jsou považovány za jedny z nejstarších a dětmi jsou považovány za nejoblíbenější. Na formování dětské psychiky mají obrovský vliv, protože je pro dítě mnohdy mnohem snazší porozumět některým záležitostem právě na příkladu zvířat. Zvířecí pohádky dětem znázorňují náš svět na jednodušší a dítěti tím pádem srozumitelnější platformě. Dítě si tak může lépe představovat jednotlivé pojmy, osoby, vztahy i významy, které fungují podobným způsobem ve světě „zvířátek“ i v našem světě.

Stejně tak jako ostatní pohádky, tak i pohádka zvířecí obohacuje slovní zásobu a pomáhá jim pochopit svět kolem sebe. Zvířata jsou často nositeli lidských vlastností. Dobrých či zlých. Není ovšem ojedinělé, že mají pouze představovat určitý symbol, jako např.: *„Ptákům někdy závidíme jejich schopnost letu. V pohádkách je charakterizuje právě odpoutanost od země a spojitost s vzdušným prostorem. Zastupují obecně psychické bytosti s intuitivním a duchovním charakterem. Například duše v pohádce zemřelého člověka může opouštět jeho tělo v podobě ptáka.“*⁶⁹ Nebo také: *„Myši představují někdy duše mrtvých, jindy ježibab, jsou to ďáblová zvířata, nositelky moru. Jindy představují znepokojivou noční myšlenku, která se člověka zmocní a nelze se jí zbavit (jako když máte myši v domě: hryžou a hlodají celou noc a vy nemůžete spát).“*⁷⁰

Zvířecí pohádky můžeme rozdělit do tří skupin:

- zvířata mají stejné vlastnosti jako v přírodě, ale mají schopnost mluvit,
- zvířata vystupují jako pomocníci lidí, takže kromě schopnosti mluvit, umí také kouzlit,
- zvířata alegoricky ztvárňují lidské vlastnosti a vztahy mezi lidmi.⁷¹

⁶⁹ KOUCKÁ, Pavla. *Obraz zvířete v pohádkách. Psychologie dnes.* 2005, č. 6.

⁷⁰ KOUCKÁ, Pavla. *Obraz zvířete v pohádkách. Psychologie dnes.* 2005, č. 6.

⁷¹ GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

PRAKTICKÁ ČÁST

V předchozí teoretické části jsem se především zaměřila na charakteristiku, vývoj a rozdělení pohádky. Speciální pozornost jsem věnovala klasickým pohádkám se zvířecím hrdinou. V závěru teoretické části jsem zdůraznila, že čtení pohádek dětem předškolního věku je velmi důležité. Nyní, v praktické části mé bakalářské práce, se zaměřím na návrh práce se zvířecím hrdinou. U dětí budu rozvíjet předčtenářskou gramotnost na základě společného čtení pohádek a za využití doprovodných aktivit. Vyzdvihnu morální hodnoty a postoje dětí v mateřské škole.

5. TEMATICKÝ PLÁN PRO DĚTI V MATEŘSKÉ ŠKOLE ODVÍJEJÍCÍ SE OD PRÁCE SE ZVÍŘECÍ POHÁDKOU

Téma: Rozvíjení předčtenářské gramotnosti – společné čtení pohádek s doprovodnými aktivitami

Místo: Mateřská škola v Uhřetěvsi

Počet dětí: 16

Věk: 5-6 let

Bližší charakteristika skupiny: jednalo se o homogenní skupinu, co se věku dětí týče, takže aktivity musí odpovídat tomuto parametru.

Charakteristika cílové skupiny: S dětmi se, kterými jsem pracovala, jsou ve věku pěti až šesti let. Z toho bylo 9 děvčat a 7 chlapců, české národnosti. Žádné z dětí nemá odklad školní docházky. Tato skupina působí klidným, harmonickým, přátelským dojmem. Je zde patrné, že děti mezi sebou mají velmi pěkný a přátelský vztah, dokážou komunikovat mezi sebou bezprostředně, v klidu, rozdělit si role při hrách, domluvit se mezi sebou. Umějí vyjádřit svůj souhlas i nesouhlas, co se jim líbí nebo nelíbí. Samy si zorganizují námětovou hru nebo sportovní činnost. Radují se ze svých společných úspěchů, ale i ze své samostatnosti. Při četbě pohádek dokážou naslouchat příběhu, následně reprodukovat i dokončit děj, zde se ovšem liší bohatost slovní zásoby, lépe jsou na tom děvčátka. Jedna z dívek ze skupiny navštěvuje logopedii a návazně na logopedické hrátky. Řeč se u ní výrazně zlepšila. Vedou mezi sebou rozhovory,

odpovídají v souvislých větách, kladou otázky a hledají na ně odpovědi. Chápu jednoduché hádanky, vytváří rýmy, rozumějí i synonymům, antonymům, homonymům.

Zvládají určit hlásku na začátku a na konci, určit počet slabik, krátké a dlouhé hlásky, některé zvládnou i grafický zápis. 14 dětí se dokáže podepsat, zbytek dětí napodobí písmo fiktivně. Úroveň sebevyjádření ve výtvarných, hudebních i pohybových činnostech je na velmi dobré úrovni.

Cíle: v návaznosti na ŠVP

1. Kognitivní cíle:

- Dítě získává poznatky o okolním světě.
- Dítě bude rozvíjet slovní zásobu, porozumí významu některých slov a bude je umět vhodně použít.
- Dítě dokáže aplikovat poznatky z pohádky na realitu.
- Dítě bude schopno určit, který model chování je žádoucí a který nikoliv.
- Dítě bude umět interpretovat, co se v pohádce stalo.

2. Afektivní cíle:

- Dítě bude prožívat určité jevy a podněty podle toho, jak je přijímá.
- Dítě bude na jevy reagovat dle vlastního uvážení.
- Dítě bude nabývat určité hodnoty, které jej dále budou ovlivňovat při jeho rozhodování.
- Dítě si vytvoří určitou hierarchii hodnot a pocítí, co je pro něj klíčové a co vedlejší.

3. Psychomotorické cíle:

- Dítě bude pozorovat určitou činnost a po čase ji bude napodobovat.
- Dítě bude dle instrukcí pedagoga schopno vykonávat určitou činnost.
- Po určitém čase bude dítě schopno vykonat určitou činnost přesněji a důkladněji.

Etapy práce:

- Zmapování třídy
- Příprava vlastních aktivit pro výuku
- Zajištění a příprava pomůcek
- Vlastní realizace projektu

Klíčové kompetence:

- Kompetence k učení: Předpokládám, že dítě bude naslouchat, vnímat a doplňovat čtený text, začne si všímat souvislostí mezi pohádkou a realitou, dokáže pohádku převyprávět či dramatizovat.
- Kompetence sociální a personální: Při společných činnostech dítě dokáže spolupracovat se svými kamarády, vzájemně se s nimi dorozumívat a domlouvat

Dílčí vzdělávací cíle:

- Dítě a ten druhý: kooperativní práce, posilování schopnosti práce s ostatními lidmi
- Dítě a jeho psychika: rozvoj fantazie a tvořivosti, základní práce s pojmy a informacemi

Připravené tematické plány:

- *O neposlušných kůzlátkách*
- *O kohoutkovi a slepičce*

5.1 O neposlušných kůzlátkách

1. Výběr pohádky

Je mnoho pohádek, které by se daly použít v mateřských školách pro výchovné cíle. Při výběru pohádky jsem se řídila těmito kritérii:

- věková kategorie: Jedná se o děti předškolního věku, takže musíme zohlednit to, aby dítě pohádce dobře rozumělo.
- délka pohádky: Jelikož jsou děti v tomto věku ještě neposedné, je potřeba zvolit pohádku tak, aby nepřesáhla deset minut.

- poučení: Pohádka by měla obsahovat určité ponaučení.
- dramaturgie: Jako poslední kritérium jsem si určila, aby pohádka byla jednoduchá k dramaturgii a k vytváření kostýmů a rekvizit.

Pohádka, která by odpovídala všem výše zmiňovaným kritériím, je dle mého názoru pohádka *O neposlušných kůzlátkách*. Děti se prostřednictvím této pohádky budou učit rozhodovat se, rozeznávat dobro a zlo, rozpoznávat nevýhodnou nabídku. Tyto poznatky uplatní v dalším životě. Během dramaturgie pohádky děti budou rozvíjet nejen své vyjadřovací schopnosti, ale také schopnost spolupracovat s ostatními.

2. Příprava a dramaturgie pohádky:

Nejdříve musíme zohlednit fakt, že tato pohádka existuje v různých variantách, která se různí např. v:

- ději
- konci
- obsazení: s liškou, vlkem...
- počtu kůzlátek
- názvu pohádky

Pro realizaci této pohádky jsem tedy zvolila variantu od Boženy Němcové *O neposlušných kůzlátkách*. S ohledem na věk cílové skupiny jsem se ale rozhodla pro verzi se šťastným koncem. Jelikož se jedná o děti předškolního věku, tak jsem čtení doplnila ještě o obrázky, které dětem pomohou s porozuměním děje.

3. Průběh zaměstnání č. 1:

- pracovní název: „Neposlušná kůzlátka“
- časová dotace: 45 minut
- cíle:
 - primární cíl: rozvíjení komunikativních dovedností dětí, schopnost rozeznat dobro a zlo, pochopení textu
 - sekundární cíle: seznámení dětí s dějem pohádky
- Počet dětí: 16
- Věk dětí: 5-6 let
- Pomůcky: žádné, nebo ilustrace k pohádce

- Místo: třída
- Průběh zaměstnání: Děti si sednou na koberec nebo židle. Důležité je, aby všechny děti našly vhodnou a pohodlnou pozici k poslechu. Na úvod děti připravím na to, čeho se bude pohádka týkat. Zdůrazním, že se jedná o příběh, co se stane neposlušným dětem, když neposlechnou své rodiče.

Je velice důležité číst srozumitelně, nahlas, měnit tón hlasu a zabarvení, tak se nám totiž podaří udržet déle pozornost dětí. Během čtení pohádky bychom neměli přesáhnout dobu desíti minut, aby se děti zvládly po celou dobu koncentrovat.

Po přečtení textu budou následovat otázky, prostřednictvím kterých zjistíme, jak moc děti dávaly pozor, a také dětem pomohou přemýšlet o smyslu a ponaučení z pohádky:

- Co maminka nakázala kůzlátkům?
- Jak byste charakterizovaly lišku? Co dělala, aby kůzlátka přesvědčila?
- Jak byste charakterizovaly kůzlátka?
- Udělala kůzlátka správnou věc?
- Jak byste se zachovaly vy na jejich místě?
- Co byste udělaly jinak?
- Jaké plyne z pohádky ponaučení?
- Říkali vám rodiče, že byste se neměli bavit s cizími lidmi?
- Víte, proč byste se neměli bavit s cizími lidmi?
- Co byste dělali, kdyby vás na ulici oslovil cizí člověk?
- Stalo se vám již něco takového?
- Byli jste již někdy sami doma?
- Co vám rodiče přikázali, abyste nedělali v době jejich nepřítomnosti?
- Znáte také jiný konec pohádky?
- Dokážete vymyslet také jiný konec pohádky?

4. Průběh zaměstnání č. 2

- pracovní název: přemlouvání kůzlátek
- časová dotace: 45- 60 minut
- cíle: naučit děti spolupracovat, rozvoj komunikativních dovedností, trénování schopnosti rozhodnout se, vyjednávání

- Počet dětí: 16
- Věk dětí: 5-6 let
- Pomůcky: žádné, nebo ilustrace k pohádce
- Místo: třída
- Průběh zaměstnání: Dětem srozumitelně a stručně vysvětlíme, o jakou aktivitu se bude jednat. Rozdělíme děti do menších skupinek a řekneme jim, aby si rozdělily role na kůzlátka a lišku. Poté jim dáme dostatek prostoru na to, aby si našly tichý koutek, ve kterém si mohou připravit kulisy. Důkladně dětem vysvětlíme, co je cílem hry. Cílem lišky bude přesvědčit kůzlátka, aby ji pustila domů. Cílem kůzlátek bude lišce vzdorovat.

5.2 O kohoutkovi a slepičce

1. Výběr pohádky

Výběr vhodné pohádky byl komplikovaný zejména z toho důvodu, že pohádek se zvířecími hrdiny máme mnoho. Při výběru pohádky bylo tedy nutné řídit se několika kritérii:

- věková kategorie: Jedná se o děti předškolního věku, proto musíme předpokládat, že o světě ještě nemají ucelený obraz a zohlednit to při výběru pohádky.
- délka pohádky: Udržet pozornost dětí v tomto věku je velice obtížné, proto musí být délka pohádky přizpůsobená.
- poučení: Pohádka by měla obsahovat určité mravní ponaučení, které dětem něco přinese.
- práce s pohádkou: Jako poslední kritérium jsem zvolila to, aby se s pohádkou dalo následně dobře pracovat a vytvářet pro děti aktivity.

Podle výše zmíněných kritérií jsem vybrala pohádku o *Kohoutkovi a slepičce* ve zpracování Karla Jaromíra Erbena. Prostřednictvím této pohádky se děti seznámí s různými lidskými vlastnostmi a budou schopny rozeznat, které jsou pozitivní a které negativní.

2. Příprava a dramatizace pohádky:

Jak už to u pohádek bývá, tak důsledkem různých převyprávění má pohádka různé varianty, které se různí především v:

- formě
- konci
- obsazení: švadlenka, mistr, švec...
- počtu vystupujících postav

Pro realizaci pohádky v mateřské škole byla zvolena varianta, kdy je na konci jasně patrné, že se kohoutek ze svých chyb ponaučil. Tato varianta byla zvolena především z toho důvodu, aby se děti učily vzájemnému porozumění a naučily se jedno k druhému hezky a férově chovat. S ohledem na věkovou skupinu posluchačů bude čtení pohádky doplněno o obrázky, aby čtení bylo zábavnější a aby jsme si udrželi pozornost dětí.

3. Průběh zaměstnání č. 1:

- pracovní název: „Kohoutek a slepička“
- časová dotace: 45 minut
- cíle:
 - primární cíl: rozvíjení komunikativních dovedností dětí, schopnost rozpoznat špatné charakteristické vlastnosti
 - sekundární cíle: seznámení dětí s dějem pohádky
- Počet dětí: 16
- Věk dětí: 5-6 let
- Pomůcky: žádné, nebo ilustrace k pohádce, mohou posloužit také maňasci
- Místo: třída
- Průběh zaměstnání: Děti si sednou na koberec nebo židle. Důležité je, aby všechny děti našly vhodnou a pohodlnou pozici, ve které se jim bude dobře naslouchat ději. Dále by se měly trochu seznámit s tím, čeho se pohádka týká. Nejedná se o konkrétní děj, ale spíše o poselství, které příběh v dětech zanechá.

S ohledem na výskyt mnoha postav je podstatné, aby při čtení docházelo ke kvalitní práci s hlasem – tón, intonace, hrubost. Děti tak snadněji rozeznají, že se jedná o jinou postavu, a také déle udrží svoji pozornost. Čtení textu by nemělo

přesáhnout deset minut, protože poté už to děti může začít nudit a přestanou dávat pozor.

Po přečtení pohádky budou následovat otázky, které byly formulovány ještě před čtením. Cílem otázek je nejen zjistit, jak děti dávaly pozor, ale také to, jak zvládly pochopit poselství, které v sobě pohádka ukrývá.

- Které postavy v pohádce vystupují?
- Jak byste charakterizovali kohoutka?
- Jak byste charakterizovali slepičku?
- Co udělal kohoutek špatně?
- Co si myslíte o tom, co udělala slepička?
- Co byste udělali jinak?
- Jaké plyne z pohádky ponaučení?
- Říkali vám rodiče, že byste se měli chovat k druhým tak, jak byste chtěli vy sami, aby se ostatní chovali k vám?
- Víte, proč byste se měli k druhým chovat slušně?
- Co byste udělali, kdyby druhý člověk nesplnil slib, který vám dal?
- Stalo se vám již něco takového?
- Dokázali byste druhému člověku odpustit lež?
- Lhali jste někdy druhému člověku?
- Komu? A proč?
- Jaké to pro vás mělo důsledky?
- Litujete svého činu?
- Vymyslíte u pohádky jiný konec?

4. Průběh zaměstnání č. 2

- pracovní název: „získej, co chceš“
- časová dotace: 45- 60 minut
- cíle: naučit děti spolupracovat, rozvoj komunikativních dovedností, trénování schopnosti vyjednávání
- Počet dětí: 16
- Věk dětí: 5-6
- Pomůcky: žádné, nebo ilustrace k pohádce

- Místo: třída
- Průběh Zaměstnání:

V průběhu čtení pohádky se děti dozvěděly, že slepička musela získat mnoho věcí pro mnoho osob, aby se jí podařilo kohoutka zachránit. Děti rozdělíme do skupinek, ve kterých jim jasně budou určeny role. Jeden bude v roli přesvědčujícího, který chce od ostatních něco získat. Cílem bude rozvíjet jejich schopnost prosadit se.

Poté se děti vzájemně prostřídají, aby si každý vyzkoušel obě role, roli přesvědčujícího a přesvědčovaného. Později se vzájemně děti také kriticky zhodnotí. Co kdo dělal dobře, co špatně, co by se dalo změnit.

6. REALIZACE

6.1 O neposlušných kůzlátkách

Děti tuto pohádku velmi dobře znají a to práci s textem velmi usnadňuje. Znamější je pro děti provedení s vlkem nežli s liškou. Text tedy dobře znají, protože jim tato pohádka byla předčítána nebo vyprávěna jak doma, tak i v mateřské škole během odpoledního odpočinku.

Od dětí jsem se dozvěděla, že se provedení pohádek nejčastěji lišilo v počtu kůzlátek, to bylo s největší pravděpodobností zapříčiněno tím, že pohádka pocházela z různých knih, tedy od jiných autorů.

Postava vlka je dětem blízká a tato pohádka není jedinou, ze které ho znají. Nejznámější je jistě pro české děti pohádka *O Červené Karkulce*. Právě díky této pohádce si děti zafixovaly, že postava vlka je negativní a většinou má nějaké zlé a nekalé úmysly.

Po přečtení pohádky jsem měla pro děti připravené otázky, kterými jsem si ověřila jejich pozornost, vnímání a postoje. Odpovědi vypadaly takto:

- Co maminka nakázala kůzlátkům?
 - Děti hromadně odpovídaly, že maminka kůzlátkům nakázala, aby nikomu neotevírala dveře.
- Jak byste charakterizovali vlka?
 - Postupně padaly různé odpovědi, ale k nejčastějším patřily veliký, černý, chlupatý, zubatý, zlý, nebyl hodný.
- Co dělala, aby kůzlátka přesvědčila?
 - Děti odpovídaly, že se snažil být hodný a milý, ba dokonce si ubrousil jazyk, aby měl tenčí hlásek.
- Jak byste charakterizovali kůzlátka?
 - Opět padaly různé odpovědi a děti kůzlátka charakterizovaly různě. Kůzlátka byla podle nich hodná a milá, veselá a hravá, ale také neposlušná.
- Udělala kůzlátka správnou věc?
 - Děti hromadně zvolaly „NE“, tedy kůzlátka neudělala správnou věc.
- Jak byste se zachovali vy na jejich místě?

- Děti odpověděly, že by domů nikoho nepustily. Některé by zavolaly rodičům nebo někomu z rodiny.
- Co byste udělali jinak?
 - Tato otázka byla pro děti komplikovaná v tom, že se odpovědi často překrývaly s předchozí otázkou.
- Jaké plyne z pohádky ponaučení?
 - Tato otázka představovala pro děti určitý problém, protože nerozuměly tomu, co je to ponaučení. Po důkladném objasnění tohoto pojmu se děti shodly na tom, že ponaučení z pohádky pro ně představuje zejména poslouchání rodičů.
- Říkali vám rodiče, že byste se neměli bavit s cizími lidmi?
 - Jednoznačně řekly, že jim rodiče zakázali s cizími lidmi mluvit nebo si od nich cokoliv brát.
- Víte, proč byste se neměli bavit s cizími lidmi?
 - Některé děti nevěděly, co mají říci, proto považují otázku za problematickou. Mnoho dětí odpovědělo, že by jim mohl cizí člověk ublížit nebo je někam odvézt.
- Co byste dělali, kdyby vás na ulici oslovil cizí člověk?
 - Děti odpovídaly, že by utekly, začaly křičet nebo doběhly do nejbližšího obchodu, kde by požádaly o pomoc.
- Stalo se vám již něco takového?
 - Na tuto otázku jednohlasně odpověděli děti, že ne.
- Byli jste již někdy sami doma?
 - Většina dětí doma sama nebyla. Jedna dívka odpověděla, že ji maminka nechala doma samotnou na deset minut, když si odběhla do obchodu. Několik dětí zůstalo doma se sourozencem.
- Co vám rodiče přikázali, abyste nedělali v době jejich nepřítomnosti?
 - Rodiče jim zakázali používat sirky, ostré předměty a pouštět vodu. Většina uvedla, že jim rodiče zakázali otevírat cizím lidem.
- Znáte také jiný konec pohádky?
 - Děti jiný konec pohádky neznají nebo si na něj nevzpomínají.
- Dokážete vymyslet také jiný konec pohádky?

- Děti dostaly na vymyšlení jiného konce dostatek času a hlásily se o slovo. Pár dětí společně vymyslelo, že vlk sežere všechny kůzlátka. Maminka po svém návratu nalezne prázdný dům a bude velmi smutná. Některé děti dokonce dodaly, že si maminka všechno vyčítala a plakala. Další děti řekly, že maminka po svém návratu našla v domečku vlka, jak spí. Rozpárala mu břicho a kůzlátka vyskočila vlkovi z břicha. U této otázky mě překvapilo, že se děti nebály použít špatný konec.

V rámci realizace této pohádky byla pro děti připravená aktivita. Na začátku jsem se rozhodla improvizovat a požádala jsem děti, aby udělaly společný domeček z polykarповé stavebnice, molitanových kostek, látky, šátků, polštářů. K tomuto úkolu měly dostatek prostoru.

Po stavbě domku byly dětem rozděleny role. Jedno dítě ztvárnilo maminku, jedno vlka a pár bylo kůzlátka. Řekla jsem dětem, aby předvedly, jak se budou po odchodu maminky chovat. Nastal křik, kvílení, výskot, pošuchování, lezení po sobě, pískání, válení se po zemi, plazení a jiné velmi hlasité spontánní aktivity. Na tlesknutí jsem hru ukončila, to bylo s dětmi předem domluvené.

Zeptala jsem se, jestli bylo správné to, co dělaly. Děti odpovídaly, že ne. Ptala jsem se, jestli by to samé dělaly doma, i kdyby jim maminka nakázala, ať jsou hodné. Odpověděly, že ne.

K přemlouvání kůzlátek se děti rozdělily na 4 skupinky. Vysvětlila jsem vlkům, že mohou kůzlátkům slibovat cokoli. Z pěti skupinek se vlk dostal do domečku ve třech skupinkách. Jedno kůzlátko otevřelo za autíčko, které vlk nabízel, v dalších dvou skupinkách se vlk dostal do domečku také za nabízenou hračku. Zbylé dvě skupinky odolaly.

Komunikační dovednosti dětí byly na velmi dobré úrovni, vlci nabízeli hračky, ale i travičku, dobré jídlo, společné hraní. Dále vlk předstíral nemoc nebo zranění. Jeden vlk se snažil kůzlátka přesvědčit, že potkal maminku a má pro kůzlátka vzkaz od maminky.

Dvě skupinky vlka nepustily ani po dlouhém přemlouvání a stále opakovaly, že např. nesmí otvírat cizím lidem, maminka by se zlobila, dostaly by na zadek atd.

Samotnou mě velmi překvapilo, že děti pustily vlka do domečku za hračku. Všechny děti tedy věděly, že nemají otvírat, nicméně ve hře tomu bylo zcela jinak.

Na konec jsme si zahráli hru „vpád vlka do domečku a hon vystrašených kůzlátek“. Děti měly za úkol schovat se před vlkem, aby měl velkou práci je najít. Ta kůzlátka, která byla lapena, si vyzkoušela, jaké to je být ve vlčím břiše.

K tomu jsem použila velikou papírovou krabici přehozenou černou látkou. Dítě, které bylo lapeno, šlo do vlčího břicha vyzkoušet si pocit strachu, stísněnosti, strach ze tmy atp. Děti se cítily takto: Měly strach, nebylo jim dobře, cítily se nepříjemně, nic neviděly, cítily smutek a stesk.

Na závěr je nutno dodat, že děti byly po celou dobu všech aktivit velmi poslušné. Myslím si, že to bylo díky tomu, že se aktivity měnily a samy děti musely aktivně se na činnostech podílet.

Přínos vidím i v tom, že děti shodily při vykonávání aktivit ostych a nebály se nakonec všichni vystoupit před ostatními dětmi, přestože se některé děti z počátku pochopitelně před svými kamarády styděly. Vyzkoušely si, jaké to je cítit strach nebo porušit slib, který daly svým rodičům.

Dílčí závěr: Závěr O neposlušných kůzlátkách

Nejprve jsme se s dětmi seznámili se samotným příběhem v ucelené podobě, abychom vycházeli ze stejné varianty příběhu. Snažila jsem se o co nejzajímavější a o co nejpoutavější způsob vyprávění, abych si udržela pozornost dětí.

Po přečtení pohádky následovala aktivita založená na kontrolních otázkách vztahujících se k textu. Hlavním cílem bylo zjistit, zda děti textu porozuměly, a výchovně na ně zapůsobit. Dobře kladenými otázkami jsem se snažila usměrnit názor dětí tak, aby získaly poučení do budoucna. Skrze návodné otázky jsem také chtěla konfrontovat příběh s vlastním životem a zkušeností dětí. Děti se při této činnosti také potrénovaly v převedení představ na vyřčená slova, a tedy v převedení myšlenky na text.

Následovala hra na přemlouvání kůzlátek. Děti se svou hrou dostaly do samotného děje příběhu, vžily se do rolí maminky, vlka i neposlušných kůzlátek.

V pozici maminky si děti zkusily, jaké je to opouštět někoho, za koho máme zodpovědnost, a jak ho připravit na dobu své nepřítomnosti. V roli vlka si děti vyzkoušely nejrůznější strategie vyjednávání, aneb jak nalákat druhého, aby se zachoval tak, jak si přejeme. V roli neposlušných kůzlátek se děti dostaly do situace, jak je těžké odolávat lákadlu, které nám může ublížit. Děti byly postaveny před danou věc, zda

odolají či ne. Když tedy neodolají, neuposlechnou rady blízké milující osoby, důsledkem bude něco zlého.

Děti při této aktivitě zakusily celou škálu pocitů včetně strachu. Tímto jsme podpořily jeden z nejdůležitějších cílů této aktivity – zapamatování si aktivity a ponaučení se z příběhu. Cílem tedy bylo, aby se děti spoléhaly na rady rodičů a uvědomily si, že ze všech vykonaných skutků mohou být i velmi negativní důsledky.

6.2 O kohoutkovi a slepičce

Pohádku o Kohoutkovi a slepičce všichni znají a děti byly z volby pohádky nadšené. Na poslech pohádky si rychle sedly do kruhu a poslouchaly. S dětmi jsem si po přečtení o pohádce povídala. Většina pohádku znala. Snažila jsem se některé prvky pohádky převést na běžný život. Zeptala jsem si jich, jaké by mohlo mít následky, kdyby vdechly bonbón. Překvapilo mě, že děti věděly, jak se v dané situaci zachovat: zavolat o pomoc dospělého člověka, poklepat po zádech, volat sanitku.

Po přečtení pohádky jsem pro děti měla připravené otázky:

- Jaké postavy v pohádce vystupují?
 - Děti pohádku znaly i před čtením, takže jim nedělalo problém vyjmenovat všechny postavy z pohádky.
- Jak byste charakterizovali kohoutka?
 - Děti poznaly, že kohoutek ztvárňoval negativní postavu. Byl lakomý, zlý, nechtěl se dělit.
- Jak byste charakterizovali slepičku?
 - Slepičku vnímaly jako pozitivní postavu, která má dobré srdce. Je hodná a milá.
- Co udělal kohoutek špatně?
 - Všechny děti věděly, že byl lakomý a nerozdělil se se slepičkou.
- Co si myslíte o tom, co udělala slepička?
 - Děti společně odpovídaly, že slepička byla hodná a měla kohoutka ráda, proto jej chtěla zachránit.
- Co byste udělali jinak?
 - Některé děti říkaly, že by kohoutkovi nepomohly, ale hned se tomu zasmály a řekly, že by mu pochopitelně vodu daly.

- Jaké plyne z pohádky ponaučení?
 - Děti říkaly, že nemají být lakomé, zlé, že se mají s kamarády a blízkými osobami o vše dělit.
- Říkali vám rodiče, že byste se měli chovat k druhým tak, jak byste chtěli vy sami, aby se ostatní chovali k vám?
 - Ano, dětem to rodiče skutečně říkají a apelují na to, aby byly hodné na druhé lidi.
- Víte, proč byste se měli k druhým chovat slušně?
 - Děti odpovídaly, že je to slušné vychování, a že vše dobré se lidem vrátí.
- Co byste udělali, kdyby druhý člověk nesplnil slib, který Vám dal?
 - Některé děti uvedly, že by byly naštvané. Jiné, že by to tomu člověku odpustily.
- Stalo se vám již něco takového?
 - Děti odpovídaly ano i ne.
- Dokázali byste druhému člověku odpustit lež?
 - Některé děti striktně odpověděly, že by lež nikdy neodpustily, protože to je velmi zlé a nemá se lhát druhým lidem. Ostatní děti řekly, že ví, že lhát se nemá, ale odpustily by to. Některé uvedly, že záleží, o jakou lež by šlo.
- Lhali jste někdy druhému člověku?
 - Některé děti se začervenaly a řekly, že ano. Většina ovšem uvedla, že nikdy nelhaly.
- Komu? A proč?
 - Ty děti, které zalhaly, uvedly, že se jednalo o rodiče. Důvodem byl strach, aby neměly průšvih.
- Jaké to pro vás mělo důsledky?
 - Rodiče jim udělali kázání o tom, jak je lhaní zlé, protože jim potom ostatní lidé nebudou věřit.
- Litujete svého činu?
 - Jednohlasně děti odpověděly, že ano.
- Vymyslíte u pohádky jiný konec?
 - Děti opět vymýšlely poměrně smutný a nešťastný konec. Kohoutek by umřel, protože slepička by nestihla doběhnout s vodou

ke kohoutkovi, nebo by se kohoutek neprobudil z toho důvodu, že by měl málo vody.

Cílem této pohádky bylo probudit v dětech hlubší zájem o podstatu příběhu, zprostředkovat jim citový prožitek, umožnit jim pocítit strach, obavy, napětí, ale i radost ze šťastného konce, aby dokázaly rozlišit dobro nad zlem. Děti si prostřednictvím pohádky osvojí pojmy jako štědrost, chamtivost, lakota, starostlivost, obětavost atd.

Na konec jsem pro děti připravila hru na posílení prosociálního chování, kdy jsem po místnosti rozmístila obálky, ve kterých byly ukryty sladkosti. Děti obálky hledaly a zjistily, že jich není dost pro všechny. Na hledání obálek byl jen omezený čas. Po skončení písničky si děti sedly do kruhu a mohly obálky rozbalit. Děti se samy od sebe dělily s kamarády, kterým se nepodařilo najít ani jednu obálku.

Na závěr jsme si společně připomněli, co se stalo kohoutkovi a proč. Nezapomeneme zdůraznit, aby děti na sebe byly hodné.

Dílčí závěr: Závěr O kohoutkovi a slepičce

Stejně jako při předchozím bloku, tak i nyní jsme se s dětmi seznámili s jednou konkrétní variantou příběhu. Opět jsem využívala modulaci řeči při vyprávění, abych si co nejvíce udržela pozornost dětí.

Po přečtení pohádky následovaly návodné otázky. Snažili jsme se o to, aby děti zasadily situace z příběhu do svého vlastního života a zkušenosti. Děti dále charakterizovaly kohoutka a slepičku podle povahových rysů, z literárního hlediska šlo o jednoduchý způsob vnitřní charakteristiky. S dětmi jsme identifikovali špatný čin, ze kterého jsme společně vyvodili ponaučení.

Následovala aktivita, při které se děti vystřídalily v rolích přesvědčujícího a přesvědčovaného. Děti se snažily od druhých něco získat, přičemž samy volily strategie. Některé byly špatné, jiné dobré. Na závěr jsme je shrnuli a zamysleli se nad tím, co by bylo lepší změnit. Při této činnosti se děti učily, jak se prosadit.

Protipólem předchozí aktivity byl závěrečný úkol, při kterém děti byly vedeny k tomu, aby se s ostatními dělily o věci. Prosociální chování zde bylo podporováno.

Hlavním cílem tohoto bloku bylo zapůsobit na děti, aby si opět odnesly ponaučení. Děti si uvědomily, že je špatné, když je někdo lakomý, že to mívá negativní důsledky. Děti jsem vedla k tomu, aby se dělily o věci a aby ctily vzájemnou reciprocitu v chování. Jednoduše řečeno, aby činily to, co chtějí, aby druzí činili vůči nim.

Děti jsme také postavili do situací, ve kterých měly možnost zažít citový prožitek. Na základě poslouchání pohádky nebo debatování o příběhu se v tomto bloku dotkly toho, co jim literatura již v tomto útlém věku přináší.

ZÁVĚR

V této práci jsem se zabývala využitím zvířecí pohádky k výchovným aktivitám na mateřské škole. Zaměřila jsem se na hodnoty a postoje, které jsou všeobecným cílem u dětí rozvíjet. Rozhodla jsem se pro přípravu dvou tematických bloků, které jsem připravila a následně i s dětmi realizovala. Konkrétně se jednalo o zpracování témat pohádek O neposlušných kůzlátkách a O kohoutkovi a slepičce.

Nejprve jsem se ve své práci věnovala teoretickému rozboru pohádky, jejímu původu, vzniku a vývoji. Poté jsem pohádku definovala jakožto literární žánr, popsala její charakteristiku a to, jak působí na dětského čtenáře, v našem případě řekněme spíše posluchače. Zabývala jsem se morfologií pohádky, tak jak ji popsal ruský lingvista Vladimir Jakovlevič Propp. Poté jsem kategorizovala pohádky jakožto literární žánr podle druhů a funkcí.

V následující kapitole teoretické části jsem se zaměřila na dětský vývoj v předškolním věku z hlediska vývojové psychologie. Popsala jsem motorický, kognitivní a percepční vývoj, dále osobnostní a sociální vývoj dané věkové skupiny a v neposlední řadě dětský rozvoj jazyka a řeči.

Nezbytnou součástí teoretické části bylo předškolní vzdělávání z hlediska jeho významu pro děti a uplatnění rámcově vzdělávacího programu (RVP PV) v něm. RVP PV vymezuje klíčové kompetence, které vymezují očekávaný vývoj dítěte v rámci vzdělávání, a to jmenovitě kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a činnosti a kompetence komunikativní. Nad těmito kompetencemi jsem se zamyslela i vzhledem k tomu, jak na základě pohádek můžeme výše zmíněné kompetence rozvíjet. Podstatné pro mě bylo i propojení RVP PV s literární výchovou.

Podstatný pro mě byl fakt, že je potřeba rozvíjet nejen čtenářskou gramotnost, ale začít na jejím rozvoji již v předchozí etapě, tj. ve věku, kdy děti ještě neumí číst a setkávají se s literaturou zprostředkovaně. V této fázi se děti učí vhodně formulovat věty, vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady, zdokonalují se v řečových projevech a vědí, že existují i jiné, na světě užívané jazyky.

V praktické části bylo pro mě důležité zamyslet se nad dětskými schopnostmi daného věku ve vztahu s rozvojem čtenářství. Zamýšlela jsem se nad využitím literárních textů v mateřských školách, které jsou nezbytným prvkem pro utvoření pevných základů pro budoucí školní připravenost a pro motivaci ke čtení.

Praktická část byla založena, jak již bylo zmíněno, na využití zvířecích pohádek při výchovných aktivitách na mateřské škole. Připravila jsem dva tematické plány, které spočívaly ve společném čtení a rozebírání textů pomocí návodných otázek. Následovaly různé aktivity nebo dramatická ztvárnění příběhu, aby děti měly možnost hlouběji příběh prožít.

Děti konfrontovaly příběh pohádek s vlastním životem a zkušeností, zdokonalovaly se v komunikačních dovednostech, ale především byly vedeny k nalezení ponaučení z příběhů a k uvědomění, že ze všech vykonaných skutků mohou vzniknout negativní důsledky. Podporovali jsme jejich prosociální citění a rozvíjeli jejich před čtenářskou gramotnost.

Snažila jsem se v dětech probudit hlubší zájem o podstatu příběhů, zprostředkovat jim citový prožitek z literatury, umožnit jim pocítit strach, obavy, napětí a radost ze šťastného konce. Usilovala jsem o to, aby děti dokázaly rozlišit dobro a zlo, osvojily si a upevnily pojmy jako upřímnost, chamtivost, lakotnost, starostlivost, obětavost, lhostejnost. Směřovala jsem děti ke snaze domluvit se na společném řešení a chovat se ohleduplně vůči druhým.

Praktická část práce mi přinesla mnoho poznatků pro mou další pedagogickou praxi, protože jsem měla možnost vyzkoušet si práci s pohádkou v reálném prostředí mateřské školy. Zjistila jsem, že je klíčové vhodně formulovat veškeré požadavky, které na dítě máme, abychom předešli vzájemnému nepochopení, a tedy i nezájmu ze strany dítěte. Dále jsem také zjistila, že je velmi vhodné co nejvíce děti zapojovat do aktivit, jelikož svou angažovaností se cítí užiteční a prospěšní. Připravené tematické plány se mi osvědčily a ráda bych je doporučila dalším pedagogům na mateřských školách k dalšímu využití.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. CHALOUPKA, Otakar. *Próza pro děti a mládež: její otázky, působení a perspektivy*. Praha: Albatros, 1989.
2. CHALOUPKA, Otakar a Jaroslav VORÁČEK. *Kontury české literatury pro děti a mládež/od začátku 19. století po současnost*. Praha: Albatros, 1984. ISBN 13 - 786 - 84.
3. ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. Praha: Albatros, 1989.
4. ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 171 s. ISBN 80-736-7095-X.
5. LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Vyd. 1. Jinočany: H, 2002, s. 237. Edice 21, sv. 14. ISBN 8073190206.
6. ČAPEK, Karel. *Marsyas čili Na okraj literatury*. 4. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971.
7. MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů: proč a jak je číst v dnešní době*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, s. 472. Edice 21, sv. 14. ISBN 80-7185-669-x.
8. PROPP, Vladimir Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vyd. tohoto souboru 1. Překlad Miroslav Červenka, Marcela Pittermannová, Hana Šmahelová. Jinočany: H, 1999, 362 s. ISBN 80-860-2216-1.
9. GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.
10. ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-000-0060-1.
11. RICHTER, Luděk. *Pohádka-- --a divadlo*. Vyd. 1. Praha: Dobré divadlo dětem, 2004, 94 s. ISBN 80-902-9752-8.
12. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Nakladatel Jan Šabata, 2000, 377 s. ISBN 80-723-9060-0.

13. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Vyd. 2., přeprac., V Portálu 1. Překlad Jitka Vrátilová. Praha: Portál, 2004, 390 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8829-5.
14. ČERNOUŠEK, Michal. www.pohadkyprodeti.cz. [online]. [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.pohadkyprodeti.cz/bylo-nebylo/citaty-o-pohadkach/>
15. ROGGE, Jan-Uwe. *Dětské strachy a úzkosti*. Vyd. 1. Překlad Jitka Vrátilová. Praha: Portál, 1999, 211 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8237-8.
16. BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 16. Edice 21, sv. 14. ISBN 8071062901.
17. STREIT, Jakob. *Proč děti potřebují pohádky*. 1. vyd. V Praze: Baltazar, 1992, s. 79. ISBN 8090030742.
18. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 978-802-4609-560.
19. PETRBOK, Jaroslav. K.J.Erben: České pohádky. *Úhor*. 1913, roč. 1, č. 1., s. 12
20. ČERVENKA, Jan. *O pohádkách*. Praha: SNDK - Státní nakladatelství dětské knihy, 1960.
21. FREY, Jaroslav. *Boj o pohádku*. Praha: Život a práce, 1942.
22. FUČÍK, Bedřich. *O knihu pro mládež*. Praha: Václav Petr, 1941.
23. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Editor Václav Mertin, Ilona Gillernová. Praha: Portál, 2010, 247 s. ISBN 978-807-3676-278.
24. DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte: [tělesná výchova ve vzdělávacím programu mateřské školy]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 150 s. ISBN 978-80-7367-819-7.
25. BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Vyd. 1. Ilustrace Richard Šmarda. Brno: Computer Press, 2007, iv, 212 s. Dětská naučná edice. ISBN 978-802-5118-290.

26. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 978-802-4609-560.
27. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-717-8772-8.
28. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Editor Václav Mertin, Ilona Gillernová. Praha: Portál, 2010, 247 s. ISBN 978-807-3676-278.
29. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
30. JEŘÁBEK, Jaroslav. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005, 126, 92 s. ISBN 80-870-0002-1.
31. SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, 48 s. ISBN 80-870-0000-5.
32. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-717-8772-8.
33. GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Jak a co číst dětem v MŠ: komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 158 s. ISBN 978-807-3678-548.
34. TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992, 98 s. ISBN 80-704-0055-2.
35. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Editor Václav Mertin, Ilona Gillernová. Praha: Portál, 2010, 247 s. ISBN 978-807-3676-278.
36. DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 166 s. ISBN 978-807-3676-933.
37. *Předškolní a primární pedagogika*. Vyd. 1. Editor Zuzana Kolláriková, Branislav Pupala. Praha: Portál, 2001, 455 s. ISBN 80-717-8585-7.

38. MACHKOVÁ, Eva. *Volba literární látky pro dramatickou výchovu, aneb, Hledání dramatičnosti*. 2. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2004, s. 26. ISBN 8073310139.

39. MUKAŘOVSKÝ, Jan. Místo estetické funkce mezi ostatními. *Nesmrtelnost chrousta* [online]. 2012 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://nesmrtelnost.chrousta.cz/literatura/jan-mukarovsky-misto-esteticke-funkce-mezi-ostatnimi/>

40. TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992, 98 s. ISBN 80-704-0055-2.

41. SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 166 s. ISBN 978-807-3677-749.

42. SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 167 s. ISBN 978-802-6200-208.

43. KOUCKÁ, Pavla. *Obraz zvířete v pohádkách. Psychologie dne*

